

Y e t m i ſ y e d i n c i K o n f e r a n s

Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası

Münir KUTLUATA
S. S. A. M. Üyesi
Erzurum Üniversitesi İşletme
Fakültesi Asistanı

Birinci Bölüm

TÜRKİYE'DE BANKACILIK

Sakarya Bankacılığını ve Türk Ticaret Bankasını incelerken, bankacılık faaliyetlerinin memleketimizdeki umumî durumuna bir göz atmak faydalı olacaktır. Gerçi gerek bankalarımızın Sakarya'ya inhisar eden mevzii faaliyetlerinde gerekse T. Ticaret Bankasının memleket çapındaki faaliyetlerinde, Millî Bankacılığımızın umumî karakterini müşahade etmiş olacağız. Bununla beraber bankacılığımızın kısa panoraması okuyucuya mukayese imkânı verecektir.

Memleketimizde millî bankaların yanı sıra ecnebi bankalar da faaliyet halindedir. Türkiye bankacılığı denince bu iki saha bir arada mütalaa edilmek gerekir. Bankacılığımızın genel görünüşünü aksettiren bilanço, kâr ve zarar v.s. ye ait malumatı Bankalar Birliğinin yıllık neşriyatında görmek mümkündür. Bankacılığımızın en son durumunu aksettiren genel tablonun çizilmesini biraz aşağıya bırakarak sistemin kuruluş ve işleyişi ile ilgili bazı önemli hususları belirtelim:

İktisadî bakımdan geri kalmış Türkiye'mizin bankacılığı da bu umumî hüküm dışında kalabilmiş değildir. Islaha muhtaç çeşitli yönleri bulunan bankacılığımız ayrı ve çok yönlü, büyük önemi haiz bir araştırma mevzuudur. Gerekli tedbirlerin alınabilmesi, bankacılığımızın iktisadî kalkınmamızda payına düşeni yapabilmesi için aksayan yönlerinin birer birer ortaya koyulup çözüm yollarının gösterilmesi icapedir. Bu sahada şimdiye kadar yapılan araştırmalar tahmin edileceğinden de az bulunmak-

ta memleketimizde bankacılık henüz bakir bir mevzu durumu arz etmek-
tedir. Banka ve üniversite çevrelerimizin bu hususta biran önce müşterek
çalışma zeminine girmesinde bankacılığımızın istikbali ve iktisadî kal-
kınmamız hesabına büyük zaruret vardır.

A — Tarihçe :

Memleketimizde ve Avrupa ülkelerinde bu günkü bankaları andı-
ran ilk kredi müesseseleri “sandıklar”dır. 15. yüzyılın ortalarına doğru
İtalya, Almanya ve Fransa gibi memleketlerde Şefkat Sandığı, Şefkat
Kutusu adları altında çeşitli kredi müesseseleri kurulmuştu. Bu kuruluş-
lar şekil itibarı ile bu günkü bankaları andırmakla beraber, millî ve mil-
letlerarası alanda bu günkü kadar gelişme imkânı bulabilmiş değiller-
di. Faaliyetleri kendi çevrelerine inhisar eden mütevazî kuruluşlar du-
rumunda idiler. Daha geç kurulmuş olmakla beraber bizde de aynı tip
sandıkların mevcut olduğunu görüyoruz. Millî bankacılığımızın başlan-
gıcı sayılan bu müesseseler memleketimizde ilk defa Mithat Paşanın te-
şebbüsü ile 1864 yılında kurulmuştur. Bu tarihlerde Tuna valisi olan
Mithat Paşa köylüyü tefecinin elinden kurtarmak gayesi ile “Memleket
Sandığı” adı altında bir kredi müessesesi kurduruyor. Sandığın serma-
yesi belirli esaslar dahilinde köylüden temin edilecek ve ihtiyaç sahibi
köylüye bu fondan borç para verilecekti. Bilahare diğer vilâyetlere de
teşmil edilen bu kuruluşlar, köylüye açılan kredilerin tahsil edilememesi
dolayısı ile müşkül duruma düşmüş ve bazı değişikliklerin yapılması za-
rureti belirmiştir. Bunun üzerine 1880 yılında söz konusu kuruluşların
adı “Menafi Sandıkları” olarak değiştirilmiş, sermayesinin de devlet elin-
den aşar gelirinin onda birinin transferi ile temini öngörülmüştür. Fakat
gene de beklenen faydanın sağlanamadığı görülünce bu müesseseler
1888 yılında Ziraat Bankası haline getirilmiştir¹.

“Sandıklar” her ne kadar bugünkü bankaların ilk şekilleri sayılıyor-
larsa da bankacılığın tarihini bu kuruluşlarla sınırlandırmak mümkün
değildir. İktisat tarihi bankacılığın tarihini çok daha eskilere, sarraflık
müessesesine kadar götürüyor.

Gerçekten bankalar sarraflık müessesesinin, bankerlikten sonraki
ikinci etabını teşkil etmişlerdir. Tarihin bir hayli derinliğine inen sarraflık
müessesesi, dış ticaret şartlarının değişip gelişmesi ile tekâmül etmiş, bu
şartlardan istifade etmesini bilen bazı sarraflar banker durumuna gelmiş.

1) Bk. H. Avni Şanda : Türkiye Tarihinde Sarraflar ve Borsalar, İs-
tanbul Ticaret Odası mecmuası, 1969, No. 3-4.

lerdir. İçinde bulundukları iktisadî şartlardan azamî istifadeyi sağlama-yı başaran bazı bankerler de özel banka tiplerini ortaya çıkarmışlardır.

Faaliyetleri bu gelişme silsilesini takip etmiyen diğer sarraflar za-manla kambiyo esham ve tahvilât satışlarıyla meşgul olan borsacı tipine dönüşmüşlerdir.

Memleketimizde ve batıda bankerliğin ikinci safhası sayılan banka-cılığa geçiş hâdisesine çeşitli örnekler vermek mümkündür. Batı ülkeleri-nin büyük ticaret merkezlerinde, büyük sarraf ve bankerlerin tek başına banka kurdukları çok görülmüştür. Bu gibi gelişmeler öncelikle İngiltere para piyasasında müşahade edilmektedir. Londra kuyumcuları arasında çıkan bir müessesenin 1677 yılında "Messers Hoars" adı altında özel bir banka kurması gibi²... Bu örnekleri çok eski tarihi devirlerde de görmek mümkün oluyor. Meselâ eski Yunanda Milattan önce V. yüz yılda mevzî hükûmetlerin çeşitli amaçlarla özel bankacılara baş vurdukları bilinmek-tedir. Bu devirde hükûmete büyük meblâğları borç verip sonunda kral olan yahut verdiği borca karşılık şehir kalelerini teminat alıp, alacağını tahsil edinceye kadar bunları elinde tutan şahsiyetler iktisat tarihinin yabancıları değildir³.

Bankerlikten bankacılığa geçiş hareketleri her memleketin iktisadî şartlarına göre birbirinden farklı zamanlarda meydana gelmişti. Bizde ise bankerliğin münferit bankacılığa geçişi, batı ülkelerine nisbetle oldukça uzun bir zaman sonra kendisini göstermiştir. Meselâ: Galatanın maruf ban-kerlerinden Avram Kamanto, kendi adına bir banka kurmuştu. Mustafa Reşit Paşanın pek yakını ve söylentilere göre sarrafı olan Kamanto, ha-zineye borç para verir, karşılığında da önemli bir vilâyetin aşar mahsu-lünü kendi hesabına tahsil ederdi. (Kamanto Bankası, Bankalar Cadde-sinde Bahtiyar Han'ında uzun yıllar faaliyetine devam etmiştir.)⁴

Bundan başka Kamanto Bankası kadar değilse de, küçük sermayeli özel bankaların muhtelif örneklerini görüyoruz. Bunların da kurucuları bankerlerdi. Eski alışkanlıkla bu bankalara sarraflık müessesesi deniliyor-du. Bankacılık ve sarraflık kesin olarak birbirinden ayırılmış mües-seseler değildi. Bankaların sayısının artmasından önce, sarrafların yaban-cı ülkelere para transferi yaptığı, ithalat ve ihracat hareketlerinde aracı olduğu, kambiyo işleriyle meşgul bulunduğu anlaşılmaktadır. Zamanla

2) H. Avni Şanda, a.g.m.

3) Sadi Abaç, Çağlar boyunca bankacılık ve milli bankacılığımızın do-ğuşu ve gelişimi, İstanbul Ticaret gazetesi, 9 Nisan 1971.

4) H. Avni Şanda, a.g.m.

bu kabil işler milletler arası iş yapan büyük yabancı bankalara terkedilmiştir. Bu bankalar hakkında bir fikir verebilmek için, 1860 ve 1894 yılları arasında piyasalarımızda bankacılık faaliyetlerinde bulunan yabancı bankaların bir listesini aşağıya alıyoruz:

<u>Bankanın Adı</u>	<u>Kuruluş Yılı</u>
Osmanlı Bankası	1863
Kredi Lyone	1863
Deutsche Bank	1870
Selânik Bankası	1888
Banka Commerciala Italiana	1894

Bu yıllardan sonra, memleketimizde Deutsche Orient Bank, Memalik-i Şarkıye Fransız Bankası, İtalyan ŞarkBankası, Banko Di Roma, Şark-ı Garip Ticaret Bankası, Felemenk Bahri Sefit Bankası ile, İki Romen sermayeli, ve iki de Avusturya sermayeli banka kurulmuştu⁵.

Yabancı bankaların diziler halinde piyasalarımızda görünmeye başladığı bu yıllarda, millî bankacılığımız henüz doğuş safhasında idi. Memleketimizde ilk millî bankacılık kuruluşları sayılabilecek müesseseler, daha önce bahsedilmiş bulunan, Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıkları ile gene aynı zatın önderliği ile kurulan Emniyet Sandığı'dır.

Memleket Sandıklarının 1864 de kurulup 1880 yılında Menafi Sandıklarına çevrildiğini ve nihayet 1888 yılında da Ziraat Bankası haline getirildiklerini yukarıda görmüştük.

Emniyet Sandığı da gene Mithat Paşa tarafından, 1866 yılında Tuna Vilâyetinin merkezi olan Rusçuk'ta kurulmuştur. Burada görülen başarıdan bir yıl sonra İstanbul'da da halkı tasarrufa alıştırmak, değerli eşyalar karşılığı halka borç para vermek amacıyla Emniyet Sandığı tesis edilmişti. Fakat Emniyet Sandığının kuruluşundan bir süre sonra sıkıntıya düştüğü, uzunca bir devre sarsıntı geçirdikten sonra Ziraat Bankasının işe el atması ile düzelebildiği görülüyor⁶. Bilindiği gibi birkaç yıl önce yüzüncü kuruluş yılını idrak etmiş olan bu müessese şube adedini günden güne arttırarak faaliyetlerini devam ettirmektedir.

Ziraat Bankası ve Emniyet Sandığından sonra millî bankacılık sahasında faaliyete geçmiş diğer önemli kuruluş, bu günkü adı Türk Ticaret

5) H. Avni Şanda, a.g.m.

6) H. Avni Şanda, a.g.m.

Bankası olan ve araştırmamızın esas konusunu teşkil eden "Adapazarı İslâm Ticaret Bankası"dır.

Sözü edilen bu millî kuruluşların ortaya çıktığı yıllarda, hatta ondan da önce banka adı ile kurulmuş birkaç müesseseye rastlıyoruz. Fakat bunlar ya banknot işleriyle iştigal etmek veya dış borçların idaresini yürütmek gayesi ile kurulmuş müesseseler durumunda idiler.

Kambiyo istikrarını temin maksadı ile 1847 yılında kurulmuş olan İstanbul Bankası, kâğıt paranın kıymetinin iyice düşmesi neticesinde 1852 yılında iflas etmiş, 1856 yılında kurulan Bank-ı Osmani, 1863 yılında Bank-ı Osmanî-i Şahane ile birleşmiştir. 1860 yılında faaliyete geçen Türkiye Bankası ise 1861 yılında kapanmıştır. Bu arada Osmanlı Hükûmetince yapılan dış istikrazlar dolayısıyla mutavassıt rolünü görececek bir müesseseye ihtiyaç duyulduğundan 1863 yılında Bank-ı Osman-i Şahane adıyla bir banka kurulmuş, banknot ihracı imtiyazı ile birlikte hazine-darlık işleri de bu bankaya verilmiştir⁷.

B — Mevzuat :

Memleketimizde ilk Bankalar Kanunu 1936 yılında çıkartılmış, bunun yetersizliğinin tatbikatta müşahade edilmesi üzerine 1958 yılında 7129 sayılı yeni bir Bankalar Kanunu kabul edilmiştir. Halen yürürlükte olan bu 7129 sayılı kanun hususî kanunlara tabi⁸ bankalar müstesna diğer bütün bankaların faaliyetlerini tanzim etmektedir.

Kanun bankaların, kurulmasından ikramiye dağıtımına kadar hemen bütün faaliyetlerini tanzim etmektedir. Tatbikatta görülen çeşitli aksaklıkların vebali bu kanuna yüklenmekte, kanun maddelerinin büyük kısmı itibariyle muhtelif tenkitlere maruz kalmaktadır. Filhakika bu gün yürürlükte bulunan bankacılık mevzuatımız ilmi tahlil ve etüdler neticesi hazırlanmış olmayıp zamanın ihtiyaçlarından mülhem ve bazı tatbiki bankacılık bilgilerinden istifade ile ortaya koyulmuştur. Prof. Hatipoğlu bu hususta bankacılıkla ilgili bir kitabında " Bu kanunlar ve bankacılıkla ilgili diğer mevzuat, memleketimizde garip bir bankacılık sisteminin doğ-

7) Ertan Erdener, Türk Ticaret Bankası, S. 4, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.

8) Bu bankalar bugünkü duruma göre "T.C. Merkez Bankası, Denizcilik Bankası, Devlet Yatırım Bankası, Etibank, İller Bankası, İstanbul Emniyet Sandığı, Sümerbank, T.C. Turizm Bankası, T.C. Ziraat Bankası, T. Emlâk Kredi Bankası, T. Halk Bankası, T. Öğretmenler Bankası, T. Vakıflar Bankası"dır.

ması, yaşaması ve büyümesi için müsait bir zemin hazırlanmıştır" demektedir⁹.

Memleket bankacılığının göze çarpan ilk hususiyeti mevduata verilen faizle kredilerden alınan faiz arasındaki büyük farklardır. İlk nazarda söz konusu farka bakarak bu müesseselerin büyük kârlar sağladığı zanledilebilir. Fakat sistemin işleyişine biraz yakından bakılırsa görülecektir ki bankaların maliyet unsurunu teşkil eden kalemler kâr nisbeti aleyhine büyük rakamlara baliğ olmaktadır. Banka kredilerinin faizleri, banka kârları içinde sair bankacılık faaliyetlerinden temin edilen kârlara oranla müstesna bir yere sahiptir. Bu sebeptendir ki söz konusu gelir kaynağı —müşterileri lehine olmamakla beraber— bankaların ana menbaı durumundadır. Memleketimiz bankaları tasarruf mevduatına ancak % 3-9 faiz verdikleri halde açtıkları kısa vadeli ve ticarî mahiyetteki¹⁰ kredilerden % 20 gibi tefecî oranlarını andıran faiz gelirleri elde etmektedirler. Memleketimizin iş çevrelerinde cari kâr hadleri karşısında anormal sayılan bu faiz oranlarına rağmen gene de kredi talepleri karşılanamadığını bu arada zikrederim.

Bankalar verdikleri ve aldıkları faiz arasındaki bu büyük farka rağmen mevcudiyetlerini zor devam ettirebilmekte çok cüz'î kârlarla çalışmaktadırlar. Bu durumun başlıca sebebi yukarıda da zikrettiğimiz gibi yüksek maliyetlerle çalışmak mecburiyetinde olmalarıdır¹¹.

C — Maliyet unsurları :

Bankalarımızın yüksek kâr marjlarını nötralize eden maliyet unsurlarını kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1) Memleketimiz bankalarında mevduat iktisaden ileri memleketler seviyesinde olmadığından, bankalarımız mevduata nisbetle daha pahalı olan banka sermayeleri ve Merkez Bankası kredileri gibi fon kaynaklarına fazlasıyla müracaat etmekte ve maliyetlerini yükseltmektedirler¹².

9) Prof. Dr. Zeyyat Hatipoğlu, "Türkiye'de Bankacılık" s. 3.

10) İkinci Beş Yıllık Plânda orta vadeli kredilerin uygulanmasına geçiş hedef ittihaz edilmiş bulunuyor. "... bu arada orta vadeli kredi uygulamasına geçilecektir. Merkez Bankası orta vadeli kredi konusunda banka sisetmine gerekli imkânları sağlayacak teşvik edici bir politika uygulana-caktır." 2. Beş Y. P. sa. 115.

11) Memleketimizde hususî sermayenin spekülâtif kârlar peşinde koşup, müstakrar yatırım alanlarına tevcih edilememesinin önemli bir sebebi de resmî faiz hadlerinin kâr seviyesini takip etmesidir.

12) Mevduat nisbeti hususî kanunlarla kurulan bankalarda ticaret bankalarına nisbetle daha da düşüktür.

Bankalar kanunumuz mevduat sahiplerinin menfaatlerini korumak ve bankaların tehlikeye düşmelerini önlemek için bankaları yüksek meblağları sermaye ve ihtiyat olarak ayırmaya mecbur ediyor.

3) Memleketimizde çekle tediye itiyadı yaygınlaşmış değildir. Bankalar ellerindeki aktifleri nakde çevirmek hususunda bankacılığın gelişmiş olduğu ülkelerin imkânlarına da sahip değiller. Bu bakımdan munzam ödeme güçlerinin devamı için kasa ve Merkez Bankası nezdindeki nakitlerini yüksek tutmak mecburiyetindedirler. Gerçi nakit bulundurmamak bankacılıkta bir emniyet unsurudur. Fakat hiçbir gelir sağlamadığı için aynı zamanda maliyeti yükseltici yönde tesir icra eder.

4) Bankaların sahip oldukları gayrimenkuller bilânçolarında yüksek bir yere sahip bulunmakta ve zaman içinde de artma temayülü göstermektedir¹³. Gayri menkul iradı memleketimizde banka kredi faizlerinin çok altındadır.

5) Bankalarımızın bir nevi rekabet vasıtası olarak ele aldıkları yayılma politikası "şube bankacılığı" diye adlandırılan bir mesele ortaya çıkarmıştır. Bu tutumun sonunda mevduat artışı sağlanmakla beraber tesis, personel v.s. masraflar büyük maliyet yükselmelerini intacetmektedir. Son 20 sene zarfında memleketimizde banka sayısındaki azalmaya karşılık şube sayısında önemli bir artış görülmektedir.

Aşağıdaki tablo banka ve şube sayısının zaman içindeki ters yönlü tahavvülü hakkında bir fikir verebilir:

TABLO I

Yıllar	Banka adedi	İndeks	Azalış %	Şube adedi	İndeks	Artış %
1958	61	100	—	1644	100	—
1960	59	97	3	1710	104	4
1962	51	84	14	1713	104	4
1967	47	77	23	2207	134	34
1968	47	77	23	2551	155	55
1969	47	77	23	2948	178	78
1970	47	77	23	3210	195	95

KAYNAK : Tablo Hatiboğlu'nun a.g.e. ve Bankalar Birliği Yayınlarında istifade ile tarafımızdan hazırlanmıştır.

13) Bankalar Kanununun 50. md. si Bankaların sahip olabilecekleri gayrimenkullerin hududunu çizmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere 13 yıllık süre zarfında memleketimizde banka sayısı % 23 nisbetinde azalırken şube sayısında % 95 bir artış olmuştur.

Bankacılığımızın en son durumunu gösteren tabloyu çizmeye başlamadan önce yukarıdan beri izah etmeğe çalıştığımız bankacılığımızın, zaafalarını memleketimizin bu sahadaki tanınmış simalarından Namık Zeki Aral'ın kaleminden özetliyelim: "1 - Bankalar elindeki sermaye kaynakları pek azdır. 2 - Bankalarca tevzi edilen krediler zaruri ihtiyaçlar karşısında çok kifayetsizdir. 3 - Bankaların tatbik ettikleri faiz hadleri kanun hükümleri veya takyidleri dahilinde işlemekle beraber bankalar sistemi içinde ve dışında iktisadî hayatı ve inkişafı güçleştirir seviyelerde yükseltirler... Bankacılığımız hesabına tesbit edilen bütün zayıf noktalardan dolayı bankalarımız kusurlu ve mesuldürler. Bu tenkitler bazan şu şekli almaya kadar gitmektedirler: Memlekette bir sermaye piyasasının teşekkülünü ve taazzuvunu önleyen de bizzat bankalarımız daha doğrusu hususi bankalarımızdır. Zira hususi bankalarımız bir sermaye piyasasının teşekkülünü ve taazzuvunu istememektedirler. Böylelikle daha başka taraflarda kusur ve mes'uliyet aramaya pek de hacet kalmaksızın Devlet, bankalarımız üzerinde ciddi bir kontrol te'sis ettiği veyahut zaten mevcut kontrolü daha da te'sirliği hale getirdiği takdirde bankacılığımızda pekalâa inkişaf yollarını sür'atle bulmakta gecikmeyecektir, neticesi ortaya çıkmaktadır."¹⁴

D — 1970 yılında memleket bankacılığı :

1970 yılında memleketimizde 11 i hususi kanunlarla kurulmuş devlet bankası, 22 si özel ticarî banka, 5 i yabancı, 5 i mahalli banka, 3 ü yatırım bankası ve nihayet T. C. Merkez Bankası olmak üzere ceman 47 bankanın faaliyet halinde bulunduğunu görüyoruz.

Bu bankaların en son durumunu gösteren istatistiki malûmatı "Türkiye Bankalar Birliği"nin 1970 yılına ait 43 numaralı yayınında, bütün teferruatıyla görebiliyoruz. Söz konusu kaynaktan istifade ile bankalarımızın 1970 yılı sonu itibari ile arzettikleri son durumunu gözden geçirelim:

Bugün bankalarımızda istihdam edilen personel sayısı 70.000 e yaklaşmaktadır. Bu personele yapılan masrafların miktarı 2 milyar 100 milyonun üstündedir. Bu Personel sayısı 1969 yılına nazaran % 8.6 lık bir

14) 27/6/1968 tarih ve 787 sayılı T. İktisat Gazetesi.

artışı ifade etmektedir. Gerek mutlak gerek yıllık artış miktarları bankaların memleketimizde önemli bir istihdam imkânı sağladıklarını göstermektedir. Toplam personel sayısının yukarıda sayılan banka grupları arasındaki dağılışı aşağıdaki gibidir.

	Erkek	Kadın	Toplam
Resmî Bankalar	26.108	10.462	36.570
Millî Bankalar	19.580	11.261	30.841
Yabancı Bankalar	1.283	565	1.848
Toplam	36.971	22.288	69.259

KAYNAK : Ulvi Yenal, Bankalar, 16/6/1971 tarihli Tercüman Gazetesi

Aynı sene zarfında memleketimizdeki banka şubesi sayısı 3.210 dur. Daha önce banka maliyetlerini arttırıcı bir unsur olarak zikrettiğimiz şube sayısı artışı bir yıl içinde % 9 olmuştur. Şubelerin banka grupları arasındaki dağılışı da şu şekildedir: Resmi bankaların şube sayısı 1448, milli bankaların 1643, yabancı bankaların 111, mahalli bankaların 5, kalkınma ve yatırım bankalarının da 3 tür. Bu dağılışa göre toplam 3.210 banka şubesinin % 45 inin resmi, % 52 sinin diğer millî, % 3 ünün de yabancı bankalar eliyle açılmış olduğu anlaşıyor.

Mevduat durumuna gelince; bankalardaki bütün mevduat türlerinde devamlı bir artış müşahade edilmektedir. Son beş sene içinde bankalardaki gerek resmî, ticarî, bankalar ve tasarruf mevduatında ve gerekse netice olarak toplam mevduatta iki mislinden fazla bir artış meydana gelmiştir. Aşağıdaki tablodan bu artışı takip etmek mümkündür.

(Milyon Lira)

Yıl sonu	Resmî	Ticarî	Bankalar	Tasarruf	Toplam
1966	2.233	3.641	505	12.610	18.989
1967	2.644	4.035	692	14.344	21.715
1968	2.958	5.443	848	17.713	26.962
1969	3.288	6.604	1.131	20.866	31.889
1970	3.933	7.270	1.817	25.043	38.063

KAYNAK : Ulvi Yenal, "Gelişen Bankacılık Artan Mevduat", 22.6.1971 tarihli Tercüman Gazetesi.

Tablodan görüldüğü gibi 1970 yılı sonunda tasarruf mevduatı 25 milyarı aşmıştır. Bu aynı yıl içindeki % 32,8 lik bir artışı ifade etmektedir. 1969 yılında tasarruf mevduatındaki artış % 28 olmuştur. Artışta meydana gelen bu yükselmenin sebebi; "1970 yılı içinde devalüasyon yapılırken tasarrufu teşvik için vadeli mevduat faiz oranlarının vadesizlere nisbetle üç misline çıkarılmış olması"¹⁵, bankaların günden güne şubelerini arttırarak, piyangolar tertiplemek suretiyle verdikleri tasarrufu teşvik ikramiyeleri, sonunda halkın tasarrufa alışmakta oluşu ve nihayet bankalara olan itimadın artması olabilir.

1970 yılında memleketimizde bir milyarın üstünde tasarruf mevduatı toplayan beş bankanın topladıkları mevduat miktarı ve verdikleri tasarrufu teşvik ikramiyelerinin miktarı önem sırasına göre aşağıda görülmektedir.

	Verdikleri İkramiye milyon	bin tl.	Topladıkları Tasarruf Mev. milyar	milyon tl.
İş Bankası	23	199	6	406
Ziraat Bankası	17	587	6	161
Yapı ve Kredi Bankası	14	125	2	852
Akbank	10	785	2	73
Türk Ticaret Bankası	5	700	1	68

KAYNAK : Bankalar Birliği 43 numaralı yayınından istifade ile hazırlanmıştır.

Bu 25 milyarı aşan tasarruf mevduatının yalnız 8 milyar liralık kısmının vadeli olarak yatırıldığını görüyoruz. Ayrıca tasarruf mevduatının 15 milyar liralık kısmının milli bankalarca, 9 milyar lirasının devlet bankalarınca, 1 milyarı biraz aşan miktarının da yabancı bankalarca toplandığı anlaşılıyor.

Kredilere gelince; bütün bankalarca verilen kredilerin toplamında da son bir yıl içinde önemli bir artış meydana geldiğini görüyoruz. Toplam kredi miktarı bir yıl öncesine nazaran % 14 bir artış kaydederek 52 milyar liraya ulaşmıştır. Bunun 34 milyara yaklaşan en önemli kısmı resmi bankalar diye adlandırdığımız hususî kanunlarla kurulmuş bankalara, 17 milyar liraya yakın kısmı diğer milli bankalara, mütebaki 1 milyarlık ki-

15) Ulvi Yenal : Gelişen bankacılık, artan mevduat, 22/6/1971 tarihli Tercüman Gazetesi.

sını da yabancı bankalara aittir. 1970 yılında mahallî bankaların kredi-lerdeki payı 7 milyon lira gibi cüzi bir miktardan ibaret kalmıştır.

1970 yılında memleket bankacılığında temin edilen kârlar toplamı ise 437 milyon liradır.

Bu kârın 214 milyon liralık kısmı 11 devlet bankasına aittir. Bu miktarın da çok büyük bir kısmı, 160 milyonu Etibank'a aittir. Bankacılık dışında çalışan ve bakır istihsalinden önemli kârlar sağladığı bilinen Etibank'ın özelliği göz önünde tutulacak olursa, toplam bankacılık kârları içinde devlet bankalarının payının büyüklüğüne bakılarak bu banka gurubunun "çok kârlı olarak faaliyette bulunduğu" gibi bir yanlış hükme varılması önlenmiş olur. Bankacılık sahasında faaliyet gösteren devlet bankaları arasında en fazla kârı, 14 milyon lira olarak Ziraat Bankası sağlamıştır. Aynı sene zarfında İller Bankasının kârı 15, Sümerbank'ın kârı 13 milyon lira olmuştur. Amme hizmetleri sahasında faaliyet gösteren Denizcilik Bankası aynı sene 369 Turizm Bankası ise 33 milyon lira zarar etmişlerdir. Fakat bu son iki bankanın amme hizmeti görmelerinden ötürü katlandıkları zararı bankacılık faaliyetlerinin tevlit ettiği zararlar olarak kabul etmek yerinde olmaz. Zira amme hizmetleri cemiyetin toplam faydasına yapılan ilâveler mahiyetinde olduğundan zarar olarak vasıflandırılmazlar. 1970 yılında zarar eden bir başka resmî banka İstanbul Emniyet Sandığı'dır. Zarar miktarı 1 milyon liradır.

Özel millî bankaların 1970 yılı bankacılık kârındaki payı 188 milyon liradır. Bu kârın önem sırasına göre, 82 milyonu İş Bankasına, 52 milyonu Yapı Kredi Bankasına, 15 milyonu Akbanka, 13 milyonu da Türk Ticaret Bankasına aittir.

Yabancı bankaların ise 1970 yılı kârları toplamı 35 milyon lira olmuştur. Bunun da 14 milyon lirası Osmanlı Bankasına aittir.

Mahallî bankalara gelince, aynı seneye ait toplam kârları sadece 777 bin liradan ibarettir.

Nihayet yatırım bankalarına gelince: Aynı sene zarfında Devlet Yatırım Bankası 209 milyon lira zarar etmiş, Sinaî Kalkınma Bankası 51 milyon lira Sinaî Yatırım ve Kredi Bankası da 4 milyon lira kâr temin etmişlerdir.

Yukarıdan beri verilmekte olan bankalara ait 1970 yılı rakkamlarında bankacılığımızın bir tekâmül içinde olduğu müşahade edilmesine rağmen, aynı yıla ait kâr miktarları bu umumî gidişin istisnasını teşkil et-

mektedir. Gerçekten 1970 yılına ait kâr miktarlarında bir evvelki hatta daha önceki yıllara nazaran önemli düşmeler meydana gelmiştir. Nitekim 1969 senesinde 739 milyon lira olan toplam bankacılık kârı % 40 lık bir azalma ile 1970 te 437 milyon liraya düşmüştür. Bu azalmada en büyük pay devlet bankalarına aittir. Söz konusu banka gurubunda toplam kâr miktarı 1969 da bir yıl evveline nazaran % 34 bir artışla 512 milyona ulaştığı halde, 1970 te bir yıl öncesine nisbetle % 58 lik bir gerileme göstererek 214 milyona düşmüştür. Meselâ aynı sene zarfında Etibankın kârı 390 milyondan 160 milyona, Ziraat Bankasının kârı 42 milyondan 14 milyona, Sümerbankın kârın 26 milyondan 13 milyona, Emlâk Kredi Bankasındaki de 12 milyondan 2 milyona gerilemiştir. Kârlardaki bu gerilemenin yanı sıra zarar miktarları da önemli artışlar göstermiş, Denizcilik Bankasının 1969 yılında 265 milyon lira olan zararı 1970 te 369 milyona, Turizm Bankasının zararı da 30 milyondan 33 milyona çıkmıştır. İstanbul Emniyet sandığı da aynı sene kârdan 1 milyon lira zarara gerilemiştir.

Yatırım Bankalarından Devlet Yatırım Bankası 1969 da 221 milyon liralık bir kâr temin ettiği halde, 1970 te 209 milyon liralık bir zararla karşılaşmıştır.

Bir sene içinde meydana gelen bu gerileme, özel millî ticaret bankalarının kârlarında da görülmüş, ancak bu banka grubunda ortalama düşmenin bir hayli altında % 4 seviyesinde kalmıştır. Yukarıda sayılan ve özel millî bankacılık kârının en önemli kısmını toplayan 4 bankadan, İş Bankasının kârında bir değişme meydana gelmezken, Akbankın kârında çok önemli düşmeler meydana gelmiştir. Buna karşılık Yapı Kredi ve Türk Ticaret Bankası kârlarında mühim artışlar görülmüştür.

Yabancı bankalar kârlarında ise, millî bankaların aksine % 13 lük bir artış husule gelmiştir.

Memleket Bankacılığının umumi görünüşüne ait mütalâalarımızı bitirirken Türkiye'deki bankaların Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar bilânço yekünlerini mukayese imkânı veren tabloyu aşağıya alıyoruz.

Sene	Banka Adedi	Bilânço yekünleri milyon L.	Sene	Banka Adedi	Bilânço yekünleri Milyon L.
1924	19	74	1947	39	2340
1925	23	111	1948	41	2615
1926	24	141	1949	42	3077
1927	31	346	1950	43	3492
1928	39	415	1951	42	4163
1929	43	425	1952	43	5186
1930	43	425	1953	48	7612
1931	45	397	1954	51	9593
1932	43	352	1955	53	11736
1933	45	404	1956	57	13640
1934	42	444	1957	59	15494
1935	43	541	1958	61	17460
1936	42	611	1959	58	19556
1937	38	824	1960	57	21005
1938	49	749	1961	51	20489
1939	45	701	1962	50	23163
1940	43	745	1963	49	25298
1941	43	905	1964	45	28001
1942	42	1282	1965	45	34496
1943	41	1453	1966	43	42726
1944	42	1492	1967	43	48796
1945	42	1609	1968	43	59124
1946	41	2024	1969	43	72345
			1970	43	77560 (*)

Not : 1924 den 1937 ye kadar Emniyet Sandığı, Osmanlı ve Selânik Bankaları ve Cumhuriyet Merkez Bankası hariç olmak üzere bütün millî bankalar dahildir. 1938 den 1969'a kadar Emniyet Sandığı ile Osmanlı ve Selânik bankaları ve Ecnebi bankalar dahil ve şu kadar ki Merkez Bankası ile Devlet Yatırım Bankası, Sınai Kalkınma Bankası ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankası hariçtir.

Kaynak : Namık Zeki Azal. Memlekette Bankalar, 25/6/1970 tarih ve 888 sayılı Türkiye İktisat Gazetesi.

(*) 1970 yılı rakkamları tarafımızdan ilâve edilmiştir.

İkinci Bölüm

SAKARYA'DA BANKACILIK

Sakarya'da bankacılık incelenirken, araştırmanın isminin ifade ettiği mânâyı kazanabilmesi için, Sakarya hudutları dahilinde faaliyette bulunan bütün bankaların bölgeyi alâkadar eden faaliyetlerinin tamamını ortaya koymak, Sakarya'dan aldıklarını ve Sakarya'ya verdiklerini en ince teferruatına kadar belirtmek icap ederdi. Fakat bu memleket bankacılığının bünyesi icabı mümkün olamamıştır. Zira, Sakarya'da bulunan bankaların, Adapazarı Emniyet Bankası müstesna, tamamı şube durumunda olduğundan mevzii faaliyetleri hakkında şubelerin herhangi bir kesin bilgi verme yetkisi mevcut değildir. Temas edilen şube yetkilileri, bankalarının "Sakarya'da çok iyi neticeler almakta olduğu" gibi yuvarlak malûmattan başka birşey söyleyememişlerdir. Söz konusu şubelerin faaliyetlerine dair merkezlerinden de herhangi kesin bir bilgi edinilememiştir. Buna da gerekçe olarak kolayca tahmin edilebileceği gibi, bölgedeki rekabet şartları gösterilmiştir.

Bu şartlar altında Sakarya bankacılığı bölümünde, Sakarya'daki bütün banka şubeleri sayılmakla yetinilecek ve tek şubeden ibaret bulunan Adapazarı Emniyet Bankası incelenecektir.

A — Sakarya'da bankalar¹⁶ :

Adapazarı'nda faaliyette bulunan bankalar : —

Nüfus : 101.590

Etibank

T. C. Ziraat B.

T. C. Ziraat B. (Tozlucami)

T. Emlâk Kredi B.

16) Türkiye Bankalar Birliği Yayını : No. 39, Ankara 1971.

T. Halk Bankası
T. Öğretmenler Bankası
T. Vakıflar Bankası
Akbank
İstanbul Bankası
Pamukbank
Şekerbank
Türk Ticaret Bankası
Türk Ticaret B. (Yenicami)
T. Garanti Bankası
T. İş Bankası
Yapı ve Kredi Bankası
Adapazarı Emniyet Bankası

Arifiye Nüfus : 5.667

T. C. Ziraat Bankası

Erenler Nüfus : 8.483

T. Öğretmenler Bankası

Akyazı'da faaliyette bulunan bankalar : Nüfus : 10.850

T. C. Ziraat Bankası
Şekerbank
T. İş Bankası

Geyve'de faaliyette bulunan bankalar : Nüfus : 7.226

T. C. Ziraat Bankası
Şekerbank
T. İş Bankası

Alifuatpaşa Nüfus : 3.248

Yapı ve Kredi Bankası

Pamukova Nüfus : 4.262

T. C. Ziraat Bankası

Taraklı Nüfus : 2.850

T. C. Ziraat Bankası

Hendek'te faaliyette bulunan bankalar : Nüfus : 12.217

T. C. Ziraat Bankası
Pamukbank
T. İş Bankası

Karasu'da faaliyette bulunan bankalar : Nüfus : 10.285

T. C. Ziraat Bankası
T. İş Bankası

Kocaeli Nüfus : 5.409

T. C. Ziraat Bankası

Kaynarca'da faaliyette bulunan bankalar : Nüfus : 1.580

T. C. Ziraat Bankası

Sapanca'da faaliyette bulunan bankalar : Nüfus : 8.423

B — Adapazarı Emniyet Bankası

Kuruluş ve Geçirdiği Safhalar :

Adapazarı Emniyet Bankası, Adapazarı'nda — bugünkü Türk Ticaret Bankasından sonra— kurulmuş olan ikinci ve son mahallî banka ve memleketimizde kurulan ilk millî bankalardan biridir.

1919 yılında 57 kurucunun iştiraki ile ve 200.000 L. sermaye ile, Adapazarı'nda kurulmuştur. Kuruluş esnasındaki şirket şekli komanditidir. Kuruluş sebep ve gayeleri Türk Ticaret Bankasına benzemektedir. Bankanın kuruluşunda önemli hizmetleri geçen isimler olarak, Tunuslu-zade Sefer, Arapzade Sait, Diyarbekirlizade Hafız Cafer ve Hersekli Kâzım Şakir efendiler zikredilmektedir.

Adapazarı Emniyet Bankası, kuruluşundan itibaren 9 yıl komandit şirket olarak ve tek şube halinde faaliyetine devam etmiş, 1928 yılında anonim şirket haline getirilmiştir. Bu değişiklikten sonra Banka, bir büyüme ve yayılma hamlesi yapmayı deniyor, fakat çeşitli sebeplerden bu başarılamayınca tekrar kabuğuna çekiliyor. Gerçekten şirket şeklinin değiştirilmesini müteakip iki sene içinde iki yeni şube açılmış, fakat bunların faaliyetleri uzun ömürlü olmamıştır. 1929 yılında İnegöl'de açılan ilk şube, 1945 te, büyük Adapazarı zelzelesinin menfî tesiri neticesinde kapatılmış, 1930 yılında Bursa'da açılan ikinci şubenin de, çeşitli imkân-sızlıklar yüzünden 1959 da faaliyetine son verilmiştir.

Gene 1928 yılındaki hukukî bünyede yapılan değişiklikten sonra takip edilen büyüme politikasının neticesi olarak, iki defa sermaye tezyidine gidilmiştir. Birinci sermaye arttırma kararı 1930 yılında alınmış, sermayenin 400.000 L. ya çıkarılması öngörülerek her yıl belirli miktarlarda ilâvelerle sermaye 1948 yılında istenen miktara baliğ olmuştur. İkinci sermaye tezyidi kararı da 1953 te alınmış, yıldan yıla peyderpey yapılan ilâvelerle sermaye 1957 yılında 600.000 L. ya çıkarılmıştır. Bu gün de Bankanın sermayesi aynı miktarını muhafaza etmektedir.

Ne var ki, Banka ikinci sermaye tezyidinden sonra da arzulanı geliştirmeyi gösterememiştir. Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi bu değişiklikten iki yıl sonra dışarıdaki tek şubesi olan Bursa şubesinin faaliyetine de son vermiştir. Bu yıllar zarfında Adapazarı Emniyet Bankasının içinde bulunduğu şartları, 1960 yılı idare meclisi raporunda açıkça görüyoruz :

“Geçen seneki raporumuzda, Bursa şubemizin faaliyetinin tamamen tatil edildiğini ve kalan aktifinin Merkeze intikal ettirildiğini arzetmiştik. Takip edilerek kısmen intaç edilmiş kısmen de adli safhaya intikal ettirilmiş olan aktiflerin tasfiyesine çalışılmaktadır.

Bünyemize göre, bir çok tahditlerle karşılaşmış ve sırf Bankacılık alanında feragat ve fedakârlıklarla çalışmış olmamıza rağmen, müsbet bir netice elde edilmesine imkân sağlanamamış ve zarurî duraklamalarla geçen zamanlardan dolayı kâr elde edilememiştir.

Yılın son devresinde, gerek Plâsman ve gerekse Mevduat faizleri arttırılmış ise de, Piyasada esaslı bir faaliyet olamaması yüzünden, mevduat artışı olamamış, Mevduat eksilmemesi hususundaki gayretlerimizle, tabii olarak Plâsman artımına da maddî imkân bulunamamıştır.

Önümüzdeki yıl Piyasada vâki olacağı kanaatında bulunduğumuz, canlılık sayesinde daha iyi bir neticeye varılabilmek imkânı melhuzdur.”

Bugünkü Durum :

Adapazarı Emniyet Bankası, bugünkü haliyle memleketimizin beş mahallî bankasından biri olarak tek şube halinde ve beş personeli ile, Adapazarı'nda, kendi çapında bankacılık faaliyetlerine devam etmektedir. Her biri 10 ar liralık itibarî hisseye sahip 3000 e yakın hissedarı vardır.

Emniyet Bankası da Türk Ticaret Bankasının kuruluşunda âmil olan benzer sebep ve gayelerle kurulmuş olmasına rağmen, mahallî banka olma vasfını her zaman devam ettirmiş, aynı gelişmeyi kaydetmeye muvaffak olamamıştır. Her ne kadar kuruluş sırasındaki, küçük esnafı kalkındırmak ve piyasaya hizmet etmek gayesini devam ettirmekte ise de, bunu ancak bünyesinin mütevazî imkânları çerçevesinde Adapazarı dahilinde ve mahdut ölçülerde başarabilmektedir.

Adapazarı Emniyet Bankasını memleketimizdeki diğer dört mahallî bakna ile mukayeseli olarak ele alacak olursak, durumu hakkında daha net bir fikire varabiliriz. Türkiye Bankalar Birliğinin, bankalarının 1969 yılına göre son durumlarını gösteren 1971 senesi yayımından çıkardığımız aşağıdaki tablo bize Emniyet Bankasının 1970 yılı sonu itibarı ile ve diğer mahallî bankalarla mukayeseli durumunu gösterecektir.

Memleketimizdeki Mahallî Bankalar	İtibarı Sermaye	Mevduat Yekûnu	Krediler Yekûnu	1970 yılı kârı	1970 yılı zararı
Adapazarı Emniyet Ban.	600	407	433	—	33
Afyon Terakki Servet B.	500	413	827	42	—
Denizli İktisat B.	1000	6314	4233	421	—
Elâzığ İktisat B.	2000	1314	1741	123	—
Sağlık Bankası	500	14	—	—	—

Rakkamlar 000 ilâve edilerek TL. olarak okunacaktır.

Tablodan da anlaşılacağı gibi, 1970 de Adapazarı Emniyet Bankası mahallî bankalar içinde zarar eden yegâne banka durumuna düşmüştür. Aynı yıl zarfında — Bankalar Birliğinin yukarıda zikredilen yayımından anlaşıldığına göre — bu beş bankadan tasarrufu teşvik ikramiyesi veren iki bankadan biri Adapazarı Emniyet Bankasıdır. Emniyet Bankasının verdiği söz konusu ikramiye miktarı 7.000 liradır. İkramiye veren diğer banka Denizli İktisat Bankası olup, verdiği ikramiye miktarı 50.000 liradır. Adapazarı Emniyet Bankasının son yıllarda mevduatında meydana gelen düşüşün, dolayısı ile zarar etmesinin sebebi 1969 yılı İdare Meclisi Raporunda şöyle dile getirilmektedir :

“1967 yılındaki zelzeleyi müteakip başlayan inşaat artışı, mudilerimizin tevdiatlarını çekmelerine sebep olmuş ve halen de aynı maksatlarla çekiliş devam ederek ,mevduat yekûnu düşmüş bulunmaktadır. Buna muvazi olarak Plâsmanda da düşüş zarureti ile karşılaşılmış ve binnetice randıman da düşmüştür.

Şehrimizde bu yıl da açılan yeni bir banka şubesi ile onsekize yükselen Banka Şubesi ve her birinin çeşitli ikramiye plânları karşısında mevduat kaybını önlemek kasdile bünyemize göre ikramiye çekilişleri yapılmış, bu sayede de, mevduatın daha fazla eksilmemesi sağlanabilmektedir.”

ADAPAZARI EMNİYET BANKASI TÜRK ANONİM ŞİRKETİNİN

Sene itibarile faaliyetini gösterir cetvel

Senesi	Mevduat	Plâsman	Sermaye	Masrafı Umumiye	Temettü Yüzdesi	İzahat
1928	98930	320500	200000	5200	18	(1)
1929	183200	427800	200000	13440	18	(2)
1930	199850	581450	331610	17220	16	(3)
1931	2299	579040	349980	19920	12	
1932	264200	600200	350530	26900	10	
1933	332000	637000	351100	26160	10	
1934	360070	649300	351200	23650	10	
1935	358000	665100	351200	23620	10	
1936	371970	708900	353750	27450	9	(4)
1937	332550	665950	353750	27680	9	
1938	342910	643050	382230	28190	7	(5)
1939	283600	692000	388910	29970	6 1/2	
1940	146080	254900	389180	30040	2,40	
1941	218970	440800	399100	29930	4	(6)
1942	218830	498000	399100	29560	4	
1943	213520	516000	399100	37170	4	
1944	249700	558100	399200	31440	5	
1945	321600	556500	399200	35660	6	(7)
1946	331600	522000	399200	33380	6	
1947	410200	598100	399200	35400	6	
1948	395500	666200	400000	44980	6	safi 4
1949	432260	739000	400000	46360	6	" 4
1950	447740	751500	400000	46440	6	" 4
1951	445400	764000	400000	49070	6	" 4
1952	430800	806000	400000	50200	6	" 4
1953	440600	851000	400000	49400	6	" 5
1954	634000	842000	526310	62150	6	" 5
1955	716000	949000	531890	59570	6	" 5
1956	828900	1136000	575480	70000	6	" 5
1957	953000	1087800	600000	73550		
1958	1207000	1316900	600000	84480		(8)
1959	1020000	1119000	600000	97750		(9)
1960	920200	915000	600000	95100		
1961	925900	1224000	600000	93800		
1962	1358200	1554300	600000	82500		
1963	1078000	1495000	600000	49400		
1964	855000	1200000	600000	89430		
1965	700000	1000000	600000	89700		
1969	392000	454000	600000	118600		
1970	407000	433000	600000	110000		(10)

Tabloya Ait İzahat :

- 1 — Beş aylık yalnız merkez
- 2 — İnegöl şubesi açılmıştır.
- 3 — Bursa şubesi açılmıştır.
- 4 — Bankalar kanunu tahdidi.
- 5 — Ödünç para verme kanunu tahdidi.
- 6 — Harp başlangıcı
- 7 — Adapazarı zelzelesi olmuş ve İnegöl şubesi kapatılmıştır.
- 8 — Yeni Bankalar Kanunu tahdidi.
- 9 — Bursa şubesi kapatılmıştır.
- 10 — Tablo, Bankanın 1965 yılı raporundan alınmış olup, 1969 ve 1970 yıllarına ait rakamlar aynı senelerin raporlarından alınarak ilâve edilmiştir.

Üçüncü Bölüm

TÜRK TİCARET BANKASI

A — Kuruluş ve gelişme :

Kuruluş ve gelişme bölümünde Bankanın, tesisinden bugüne kadar geçirdiği safhalar izah edilecektir. Bankanın kuruluş yıllarındaki iktisadî ve sosyâl ortam ayrı bir önem arzettiği için kısaca bahsedilmesinde fayda vardır.

Millî bir bankaya doğru :

Osmanlı İmparatorluğunun iktisadî hayatta yabancılara tanıdığı büyük imtiyazlar ve gösterdiği müsamahanın neticesi olarak her türlü iktisadî faaliyetin yanı sıra ticarî hayatta da görülen ecnebi hâkimiyeti, zamanla bu gibi faaliyetlerin “yabancılara veya Devlete vergi” işler olduğuna dair bir kanaatin yerleşmesi neticesini doğurmuştur. Kökleri çok eskilere giden ve herkes tarafından bilinen imtiyazların tevlit ettiği bu zihniyet, sözü edilen sahalarda mill bir varlık gösterilemeyişinin başlıca âmili olmuştur. Bu gidişin Birinci Cihan Harbi arifesinde daha bariz bir şekilde or'aya çıktığını görüyoruz. İmparatorluğun çöküş safhasında “yarının ne olacağının bilinmemesinden” ileri gelen kararsızlık ve tereddüt havası ecnebi hâkimiyetini daha da tesirli kılmıştır.

Memleketin her yanında hüküm süren bu yabancı hâkimiyeti Adapazarı'nda da tesirini göstermiştir. Türk Ticaret Bankası'nın kuruluşuna takaddüm eden yıllarda kasabada bir ecnebi bankanın şubesi faaliyet halindedir. O tarihlerde Adapazarı'nda nüfusları bir hayli kabarık bulunan gayrimüslim teba bu şubenin yegâne müşterisi durumunda idi. Yerli ticaret erbabı bankanın kredi ve sair hizmetlerinden istifade imkânlarından fiilen mahrum bulunuyordu¹⁷. Bu ikinci grup Adapazarlılar ya faa-

17) Yukarıda sözü edilen ecnebi banka Osmanlı Bankasının şubesidir. Bankanın o günlerde Adapazarı'na inhisar eden faaliyetlerine dair malû-

liyetlerini devam ettirebilmek için — gene ecnebi olan — bankerlerin kucağına düşüp mütevazî kazançlarının büyük kısmını tefecilere kaptırmak veya ticarî hayattan çekilmek durumunda idiler.

Bu duruma bir hal çaresi bulmak için şehrin çeşitli iş çevrelerine mensup müteşebbisleri bir araya gelip beşerî ve iktisadî güçleri ile yekdiğerlerine destek olmak fikrinde ittifak ediyorlar. Sermayelerini birleştirip kendileri de fiilen çalışmak sureti ile bir banka kurmak! Bu suretle hem muhtaç oldukları krediyi “namerde muhtaç olmadan” temin edebilecekler, hem de kendi memleketlerinde kendilerine yabancı muamelesi yapan müessese ve tefecilerle boy ölçüşebileceklerdi.

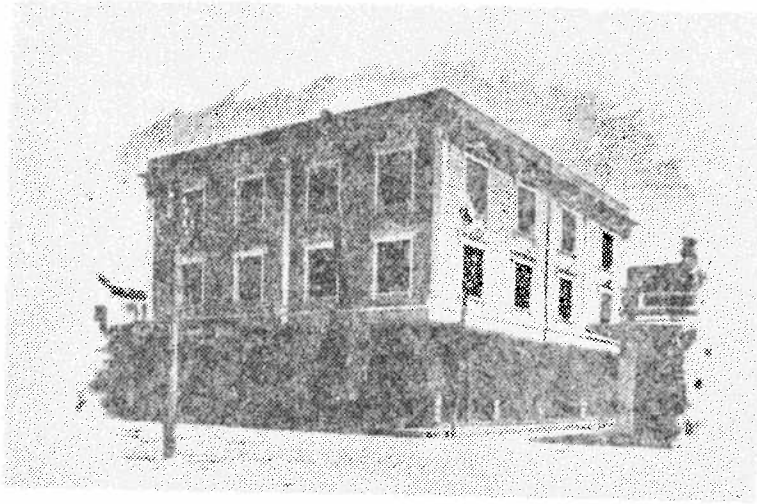
Bu hareketi memleket ekonomisi üzerindeki yabancı hâkimiyetine karşı, başarı ile sonuçlanmış, millî ve ferdî feveranlardan biri olarak değerlendirmek mümkündür. Söz konusu teşebbüsü Prof. Z. F. Fındıkoğlu, sosyolojik açıdan şöyle değerlendiriyor: “Türkiye’nin yedi ana bölgesinin, 67 vilâyetinin ve kazalarının bankacılık hayatından bahsetmekte, bir başkalık, bir hususiyet aramamalı... Fakat çevre Adapazarı ve benzeri olunca iş değişir. Zira, Adapazarı Bankacılığının başlangıcı sıradan bir bankacılık değildir. Ekonomik bir hareket olmaktan ziyade sosyal mânası olan bir tezahür, bir reaksiyon davranışı karşısındayız. Sonra da Türkiye çapında orijinal bir hareket”¹⁸. Üzerinde durulan hususiyet kurucular tarafından da dile getirilmiş bulunuyor. Nitekim, Cumhuriyet öncesi İdare Meclisi raporlarından birinde teşebbüs şöyle tavsif ediliyor: “Müessese-mizin 10 sene evvel teşkiline saik olan zevat bittabi hatırlarlar ki, şirketimiz tüccar ve esnafı mukaddema piyasamızı tahtı tahkim ve istilâların-

mat T. T. Bankasının kuruluşunda emeği geçmiş, halen hayatta bulunan Adapazarı eşrafından Diyarbekirli Hayri Efendi ve o günleri idrak etmiş diğer zevattan elde edilmiştir.

Osmanlı Bankasının Adapazarı’nda ilk şubeyi ne zaman açtığını tesbit etmek mümkün olamamıştır. I. Dünya Savaşı patlak verince şubenin tasviye edildiği öğrenilmiştir. Bugün bu bankanın Sakarya’da şubesi mevcut değildir. Şubenin Adapazarı’ndaki faaliyetleri hakkında bilgi almak için Bankanın Genel Merkeze müracaat ettiğimizde, 25 yılını dolduran evrakların yakıldığını, binaenaleyh, o tarihlere ait vesaikin mevcut bulunmadığını öğrendik. 1909 tarihli ve Paris basımlı Fransızca bir kitabın 272. sahifesinde Bankanın Türkiye’deki şubeleri sayılırken, Adapazarı’nın da zikredildiğini görüyoruz (Adrien Biliotti; La Bankue Imperisle Ottomane). T. T. Bankasının kuruluş devrini yaşayanların belirttiğine göre, sözü edilen şube 1907 yılında açılmıştır.

18) Adapazarı’nın Şehirleşmesi ve Sosyolojik Problemleri: S.S.A.M neşriyatı, no. 1, s. 40.

da bulunduran ecanip sermayesinin ve *vatansız muhtekirlerin* murabaha ve ihtikârından kurtarmak ve az faizle islâm tüccara ikrazat yaparak millî ticaretin inkişafına yardım maksadıyla teşekkül etmiştir"¹⁹.

Adapazarı'nda T. Ticaret Bankasının kurulduğu ve çalışmaya başladığı ilk bina (1943 Depreminde yıkılmıştır)

Kuruluş ve gelişme :

Yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü bir banka kurmak fikrinde ittifak eden ve sayıları 13'ü bulan Adapazarlı müteşebbisler bir araya gelerek komandit şirket halinde 1 kanunîsani 1929 — 13 Ocak 1913 — tarihli bir esas mukavele ile bankayı kuruyorlar²⁰. Bankanın adı bazı kurucu isimlerden mülhem olarak "HACI ADEM BEYZADE İBRAHİM SİPAHİZE HAMİD VE ŞÜREKÂSİ ADAPAZARI İSLÂM TİCARET BANKASI" oluyor. Bankanın adına İSLÂM kelimesinin ithal edil-

19) Adapazarı İslâm Ticaret Bankası, 1922 yılı İdare Mecîlisi Raporundan.

20) İlk kurucular : Sipahizade Hamid Bey, Şumnuluzade Hacı Mehmet Hilmi Efendi, Diyarbekirli İbrahim Efendi, Hacı Adembeyzade İbrahim Bey, Sabık Naib Seyyid Ahmet Efendi, Hacı Ali Fevzi Zade Hacı Reza Efendi, Numanbey Zade Hacı Numan Bey, Seyyid Ağıç Ahmet Nazrî Efendi, Hacı Hafızade Mehmed Ziyaeddin Efendi, Hasanzade Mustafa Nuri Efendi, Hacı Salim Beyzade Ethem Efendi, Hafız Ağazade Bekir Efendi, Ethem Ustazade Hakkı Efendi'lerdir.

KURUCULARDAN ÜÇÜ

Şumnuluzade Hacı Mehmet Hilmi Efendi
Müdür

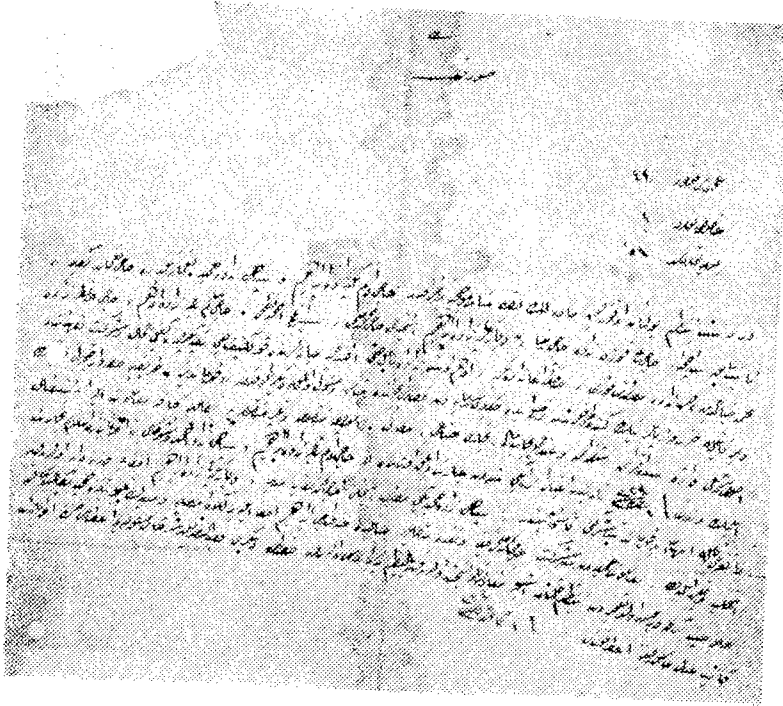
Hacı Adem Beyzade İbrahim Bey
İdare Meclisi Reisi

Diyarbekirlizade İbrahim Efendi
Veznedar

miş olması da kuruluşun sırf ticarî gayelerden hareketle vücut bulmuş olmadığını gösteriyor. Bu husus 1926 yılı İdare Meclisi Raporunda izah edilmiş bulunuyor : "1913 senesinde, hristiyanların teşkil ettiği Adapazarı Bankasından tefrik için, bankamız ünvanına konulan İSLÂM sıfatına..."

Bankanın Komandit Şirket Olarak kuruluşunda müessisler tarafından tanzim olunan 1 Kânunusani 1329 (1913) tarihini taşıyan ilk Mukavelename

Umumi : 44

Hususi : 1

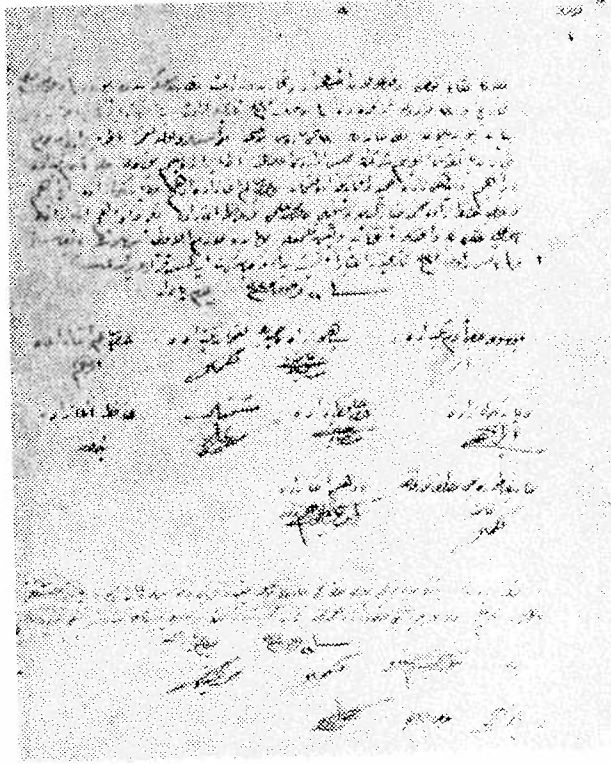
Yevmiye : 51

Tanzim edilmekte bulunan 35 maddelik nizamname mucibince bir taraftan; "Hacı Adembeyzade İbrahim ve Sipahizade Hamid, Numanbeyzade Hacı Numan" beyler, (eski naip) Seyyid Ahmet, Hacı Ali Fevzizade Hacı Rıza, Diyarıbekirlizade İbarhim, Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi, Seyyid El Hac Ahmet Nazmi, Hacı Salimbeyzade Ethem, Hacı Hafızade Mehmet Ziyaiddin, Hasanzade Mustafa Nuri, Hafızağazade Bekir, Ethem Ustazade İsmail Hakkı Efendiler aralarında kollektif yani yekdiğerimize mallarımızla ve şirket taahhütleri, borçları ve zarar, ziyanlarını kendi taraflarından konacak sermayeden fazlası için de tazmine âmade ve mes'ul olmak; diğer taraftan (Komanditer) yolu ile hissedar kabul etmek usulü şre'i dairesinde ikraz ve istikraz ve lüzumunda Mali, Ticarî, Sinaî Medenî, emvali menkûle ve gayrimenkuleye ait bütün muamelât ile işigal eylemek ve müddeti 1 Şubat 1329 (1913) tarihinden itibaren oniki seneden ibaret olmak üzere (Hacı Adem Beyzade İbrahim, Sipahizade Hamid ve Şürekâsı Adapazarı İslâm Ticaret Bankası) namı ile Eshamlı bir Komandit Şirketi teessüs eylemiştir.

Sipahizade Hamid Bey müfettiş, Şumnulu Hacı Mehmet Efendiyi Müdür Diyarıbekirlizade İbrahim Efendiyi Veznedar olarak intihap ve tayin eyledik.

Umumi muamelâtta şirket müdürü Hacı Mehmet Hilmi Efendiye ve nakde ait mesailde sandık emini İbrahim Efendi ile birlikte imzaya ve Müdür bulunmadığı zamanlar Hamit Beyin vekâletine selâhiyeti kâmile vermiş olduğumuzdan işbu mukavelename iki nüsha olarak tanzim ile birisinin esas olarak saklanması diğerinin tastikten sonra mes'ul şeriklere verilmesi için Adapazarı Noterliğine ita kılındı 1 Kânunusani 1329.

**Komandit Şirket olarak kurulan Bankanın 8 Şubat 1329 (1913) Tarihli
İlk İdare Meclisi Kararı**

K a r a r : 1

Bi'avnihi Tealâ bugün vuku bulan iğtimamızda Ticaret ve Ziraat Nezareti celilesinden mevрут 5 Ağustos 1335 tarih ve 11 numaralı teskerede 5 Nisan 1335 tarihinde iradei seniye'i Hazreti Padişahiye iktiarı ettiğі beyan buyurulan Nizamnamenin 11 inci maddesi mucibince müessisleri bulduğumuz Adapazarı İslâm Ticaret Bankası Anonim Şirketinin Meclisi İdaresi Azalığına

Adapazarında mukim Bosnavi Hacı Adem Beyzade İbrahim ve Sipahizade Hamid ve Numan beyzade Numan ve Hacı Salim Ağazade Ethem ve Diyarbakırlı Zade İbrahim ve Hacı Hafız Zade Mehmet Ziyaeddin ve Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi ve Ağazade Bekir ve Ethem Ağazade İsmail Hakkı bey ve efendiler intihap ve tayin kılınmakla bu babda nazimül ifa muamelâtın ifasına ve 1 Teşrinievvel 1335 tarihinden itibaren işe bed ve mubaşeret edilmesine karar verildi.

21 Eylül 1335 Yevmi Pazar

Bosnavi Hacı Adem Beyzade İbrahim, Sipahizade Hamit Bey namına Mehmet Ziyaeddin, Numan Beyzade Numan, Hacı Salim Ağazade Ethem Diyarbakırlı Zade İbrahim, Hacı Hafız Zade Mehmet Ziyaeddin, Şumnulu Mehmet Hilmi, Hacı Hafız Bekir, Manifaturacı Mustafa Nuri Efendi Namına Numan, Ethem Ağazade İsmail Hakkı.

Kuruluş mukavelesinde Bankanın statüsü, süresi ve ne gibi işlerle iştigal edeceği belirtilmiş, ortaklık şekli komandit şirket olarak tâyin edilmiş, faaliyet süresi de 12 yıla sınırlanmıştır²¹. Kurucular kendi aralarında vazife taksimi yaparak Bankayı 9 mart 1913 tarihinde fiilen faaliyete geçirmişlerdir.

12 sene müddetle her biri 1472 kuruş değerinde 1000 hisse senedi çıkarılmış ve bu şekilde ceman 13.629,69 osmanlı lirası sermaye ile banka faaliyete geçirilmiştir. Bu ilk sermayenin tedarik şekli, bankanın nasıl mütevazî şartlar altında kurulduğuna dair en kesin delildir. Sermaye yerli esnaf ve tüccar tarafından ödenen haftada 5 ve üç ayda bir 27 şer kuruluşlarla toplanmıştır. Bu mütevazî imkânlarına rağmen Banka, Birinci Dünya Savaşının tevhit ettiği büyük güçlülere göğüs gerebilmiş ve mevcudiyetini muhafaza etmiştir.

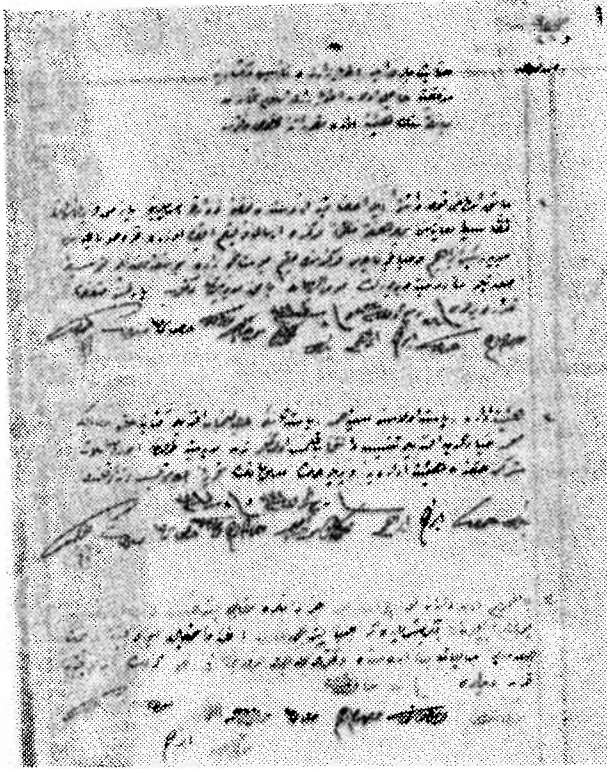
Banka 1919 senesine kadar eshamlı komandit şirket halinde faaliyetine devam etmiş ve bu süre zarfında sermayesini 74.545 OL. sına mevduatını da 48.476 OL. sına çıkarmayı başarmış ve hissedarlarına % 162,5 temettü dağıtmaya muvaffak olmuştur. 1 teşrinievvel 1335 — 1919 — tarihinde bankanın bünyesinde önemli bir değişiklik yapılarak kurucular dışındaki fertlerin de iştirakini temin edebilmek için müessese anonim şirket haline getirilmiştir. Bu değişiklikle beraber Bankanın sermayesi de tezyid edilmiştir. Sermaye 100.000 OL. sına çıkarılmış ve bunun 20.000 OL. tutarındaki kısmı hisse senedi halinde halka satılmıştır. Bu vesile ile Bankanın adı da değişiyor ve "ADAPAZARI İSLÂM TİCARET BANKASI OSMANLI ANONİM ŞİRKETİ" şekline getiriliyor. Bankanın gelişmesini süratlendirmek maksadı ile yapılan sermaye tezyidi ve bünye değişikliğinin bekleneni vermesine meydan kalmadan Adapazarı ve çevresi düşman istilâsına uğramış, Banka büyük sarsıntılara maruz kalmış, hattâ merkezini bile Adapazarı'ndan nakletmek zarureti doğmuştur. Merkez şube Yunan istilâsı kalkıncaya kadar Eskişehir'e taşınmıştır. Bu nakil sırasında Bankanın bazı emtia ve varlıkları İzmit Osmanlı Bankasına bırakılmış oradan da düşman kuvvetleri tarafından müsadere edilmiştir²². Düşmanın havaliden atılmasından sonra, merkez tekrar Adapazarı'na getirilmiş ve Banka normal faaliyetlerine ve gelişmesine devam etme imkânı bulmuştur. Cumhuriyet'in ilânına kadar Banka Adapazarı ve havalisinde faaliyetlerini sürdürüyor. Cumhuriyet'in ilânın-

21) 1 Kanunnisani 1329-1913 tarihli ve umumi 44, hususi 1, yevmiye 51 numarlı ilk mukavele.

22) Adapazarı Gazetesi : 15 Mart 1926, no. 161, İstiklâl matbaası.

dan itibaren, yeni bir gelişme hamlesine giriyor. 15 mayıs 1924 tarihinde ünvanında bir değişiklik yapıyor ve OSMANLI kelimesi yerine TÜRK konulmak suretiyle Bankanın adı "ADAPAZAARI İSLÂM TİCARET BANKASI TÜRK ANONİM ŞİRKETİ" haline getiriliyor. Bilâhare 1926 yılında yeniden sermaye tezyidine gidiliyor ve Bankanın sermayesi 500.000 liraya çıkarılarak bunun 200.000 liralık kısmını ihtiva eden hisse senetleri halka satılıyor. Bu satışa ait tahsilâtın 3 ay içinde tamamlanmış olması Bankanın halktan yakın bir alâka görmekte olduğunun bir delili sayılabilir.

1919 yılında anonim şirkete tahvil edilen bankanın anonim şirket olarak.
21 Eylül 1919 tarihli ilk idare meclisi kararı

İnayeti bari ile Adapazarında tesis ve kışadına muvaffakiyet hasıl olan Adapazarı İslâm Ticaret Bankasının Heyeti İdare Mukarreratına mahsus defterdir

K a r a r : 1

Banka eshamını kabul ve iştirâ ile aza kayıt arzusunda bulunan zevatın esamilerini yazmak ve esham bedelinin tekasiti muayyenesini beher hafta

1926 yılına ait İdare Meclisi Raporunda İSLÂM kelimesinin bir hris-tiyan bankasından ayrılmak maksadı ile Banka ünvanına ithal edilmiş olduğu şimdi böyle bir rakip ortada bulunmadığı için, mezkûr kelimenin de kullanılmasında fazla zaruret bulunmadığı kabul edilmekte ve şirket is-minin "ADAPAZARI TÜRK TİCARET BANKASI ANONİM ŞİRKETİ" ne kalbedilmesi icap ettiği belirtilmiştir. Bu görüşe uyularak Bankanın ünvanı 29 mart 1928 tarihinde resmen yukarıdaki şekle getirilmiştir. Aynı yıl zarfında sermaye de 1.000.000 liraya çıkarılmıştır. 1934 senesinde Merkez Ankara'ya nakledilmiş ve zamanın hükûmeti sermayenin 2.200.000 liraya çıkarılmasını ve arttırılan sermayeye ait hisse senetleri-nin Maliye Bakanlığı ve Devlet bankalarınca alınmasını temin etmiştir. 31 mart 1937 tarihinde Bankanın ünvanında son değişiklik yapılmış ve "TÜRK TİCARET BANKASI ANONİM ŞİRKETİ" haline getirilmiştir. 30 mart 1952 senesinde İdare merkezi İstanbul'a nakledilmiştir. Bankanın sermaye tezyidi devam etmiş, sermaye 1958 yılında 16 500.000 liraya, 1963 de 20.000.000 liraya, 1967 de 30.000.000 liraya ve nihayet 1970 yılında da 50.000.000 liraya çıkarılmıştır.

muntazaman merkeze irsal ve teslim etmek üzere Karasu Nahiyesi Belediye Reisi İbrahim ve Sapanca Nahiyesi merkezinde mukim Bostancı zade Yusu' Efendiler tevsit suretiyle mezuniyet verilerek mumaileyhimaya Banka Mü-düriyetinden mektup yazılmasına müttefikan karar verildi.

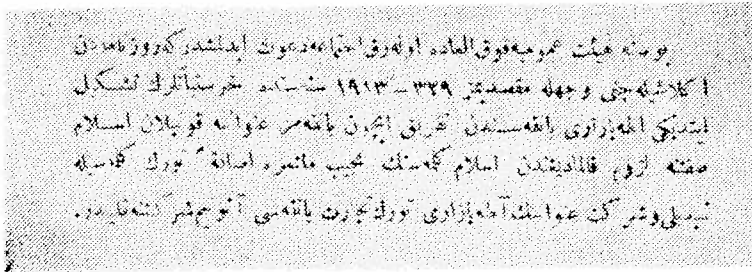
H. Salim Ethem, Hamdi, İbrahim, Bekir, M. Hilmi, M. Ziyaeddin, İsmail Hakkı, H. Rıza, Numan, Ahmet Nazmi ve Seyyid Ahmet.

K a r a r : 2

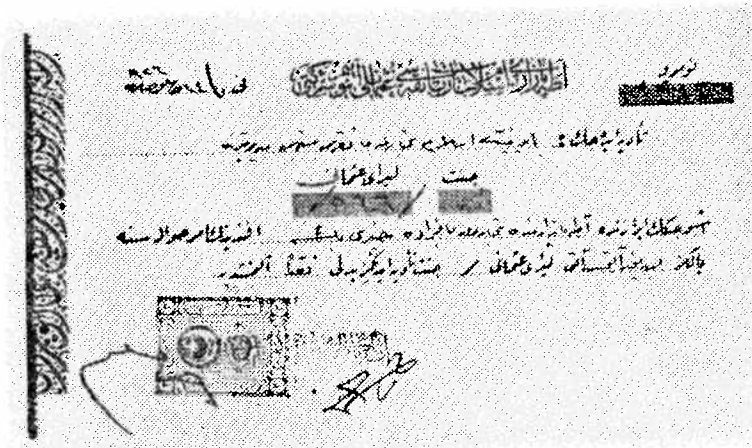
Heyeti idare Riyaseti ulâsına Seyyid Ahmet Riyaseti sani'liğe Hacı Nu-man Efendiler Kitabete Hakkı, Muavinliğe Mehmet Ziyaeddin Efendiler ten-sib ve intihap kılınmış olduklarından Müdiriyet tarafından umur muamelâtı Şirket hakkında Heyeti idareye verilecek malûmatın tahriren itası tensib ve tezekkür kılındı.

H. Salim Ethem, Hamdi, İbrahim, Bekir, M. Hilmi, M. Ziyaeddin, İsmail Hakkı, H. Rıza, Numan, Ahmet Nazmi ve Seyyid Ahmet.

**Bankanın Unvanındaki Değişiklik Sebebiyle 30 Mart 1927 Tarihli
İdare Meclisi Raporundaki İzahat**

“Ruznameden anlaşılacağı veçhile maksadımız 1329 (1913) senesinde
hristiyanların teşkil ettiği Adapazarı Bankasından tefrik için bankamız un-
vanına konulan İslâm sıfatına lüzum kalmadığından İslâm kelimesinin necip
milletimize izafeten Türk kelimesi ile tebdili ve şirket unvanının Adapazarı
Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketi'ne kalbidir.”

**Adapazarı İslâm Ticaret Bankası Osmanlı A. Ş.
Başlıklı, 14.9.1926 Tarihli Çek**

B — Bankanın bugünkü durumu :

Bankaların genel görünüşünü aksettiren yıllık raporlardaki “finan-
sal durum tabloları” denilen tablolardan, istenilen bankanın memleket

seviyesindeki umumî durumunu öğrenmek mümkündür. Bu tabloların analizi, herhangi bir banka ile alâkalı herkesin zarurî olarak başvurusu gerekli bir tetkik yoludur. Baş kısımda, Türkiye'deki bankaların faaliyetiyle ilgili bölümde bu usulden kısmen istifade etmiştik. Şimdi Türk Ticaret Bankasının, Bankacılığımız içindeki yerini belirtmeye çalışırken, bu bankaya ait aynı tablolardan faydalanılacaktır.

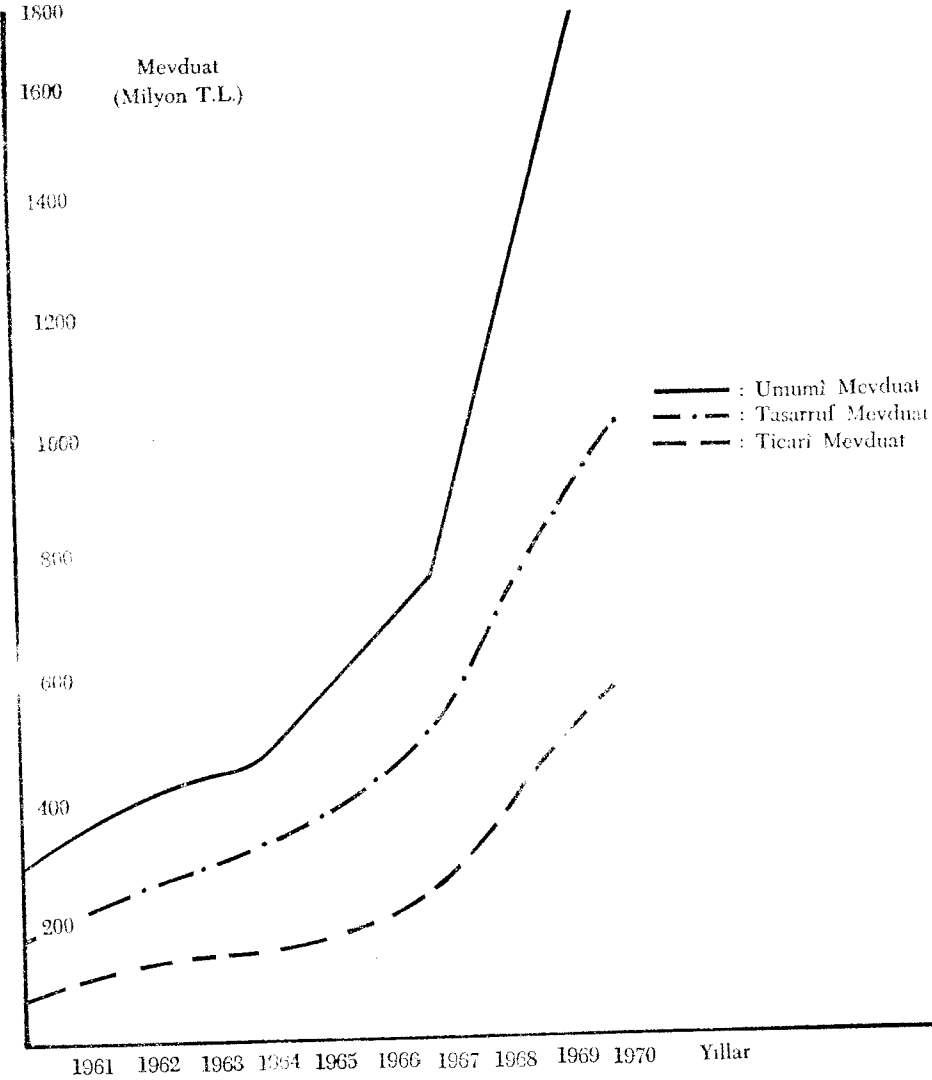
Finansal durum tablolarının tetkiki, araştırılmakta olan bankanın iktisadî hayattaki ve bankacılık içindeki yerini belirtebilmek, umumî durumunu isabetle teşhis edebilmek için ne kadar zarurî ise, kendisi ile iş yapan çevreler için de o kadar mühimdir. Zira gerek mudiler ve bankadan borç alan müşteriler, gerekse hissedarlar ve teftiş heyetleri için alâkadar oldukları bankanın finansal durum tablolarının analizi büyük önem taşır.

Mevduat :

Memleketimizde bankaların yüksek maliyetlerle çalıştıkları bir vakıdır. Buna mukabil gelir kaynakları mahdud bulunmaktadır. T. Ticaret Bankası da bu genel hükümlerin çerçevesinde varlığını devam ettirmek mecburiyetindedir. Bütün bankalarda olduğu gibi bu bankada da mevduatı arttırabilmek başlıca hedef durumundadır. Zira açılan kredilerden temin edilen faizler, bankaların hayatlarını idame ettirmelerini sağlayan yegâne gelir kaynağını teşkil e'mektedir. Kredi taleplerine cevap verebilmenin başlıca yolunun da tasarruf mevduatını — mümkün olduğu kadar fazla — celbedebilmek olduğu ortadadır. Bu bakımdan bankalar bir taraftan mevcut tasarrufları kendi bünyelerine çekmeye çalışırken, bir taraftan da esasen kısa vadede kolayca arttırılmaları pek mümkün görünmeyen genel tasarruf seviyesini arttırıcı gayretler sarfetmektedirler. Bu artıştan her bankanın hissesine düşen miktar o müessesenin gelişme tendi hakkında fikir veren başlıca karine durumu arz etmektedir.

T. Ticaret Bankasının mevduatında görülen yıllık artış bu kuruluşun gelişmekte olduğunu gösteren bir ölçü olarak kabul edilmelidir. Mevduat miktarının milyarı aşması bankalar için belirli bir merhalenin aşılmış olması anlamına geldiğinden ayrı bir önem arz etmektedir. Banka bu safhayı 1968 yılında aşmış bulunuyor. 1969 yılı itibarı ile toplam mevduat 1.436.000 TL. na ulaşmıştır. Bu rakkam statik bir toplam olarak değil, fakat yıllar itibarı ile takip ettiği seyir ve bankalardaki toplam mevduat içindeki yeri bakımından ele alınırsa, bankanın Memleket bankacılığı içindeki yeri bakımından, daha güvenilir bir ölçü durumu arz edebilmektedir.

Önce T. Ticaret Bankasının Umumi mevduatındaki son 10 yıllık gelişmeyi gözden geçirelim : Bunu bir grafikte gösterecek olursak görürüz ki mevduat miktarında devamlı bir artış vardır ve bu artış 1967 yılından itibaren daha bariz bir görünüş arz ediyor.

Grafik'in tetkikinden anlaşılacağı üzere umumî mevduattaki artış 1967 yılından itibaren daha da hızlanmıştır²³. Bu, Bankanın gelişme yolunda başarılı adımlar attığı anlamına gelmektedir. Mevduat artışındaki son iki yılı ele alıp bankalardaki toplam mevduat artışıyla mukayese edersek, varılan neticenin isabetine kani oluruz. Filhakika, 1969 yılında bankalardaki toplam mevduat artış oranı % 20 olduğu halde aynı yılda T. Ticaret Bankasında bu artış % 26,4 dür. Bankanın bu oranı veren toplam mevduat artışı 1969 yılı için 300.479.000 TL. dir. 1969 yılında memleket bankalarındaki toplam mevduat miktarı 31.889.751.000 TL. dir. Aynı sene zarfında T. Ticaret Bankasının toplam mevduat miktarı olan 1.435.937.016 TL. sı bu genel mevduat miktarına oranlayacak olursak, Bankanın toplam mevduat miktarı içindeki payının % 4,5 olduğunu görürüz. 1970 yılı sonunda bankalardaki toplam mevduat 38 milyona çıkmıştır. Mutlak rakamlardaki bu artışa rağmen yıllık artış oranı % 19 a gerilemiştir. Aynı sene zarfında T. Ticaret Bankasının toplam mevduat artışı da % 25 olmuştur. Gerek bütün memleket bankacılığı, gerekse incelenen banka seviyesinde, yıllık mevduat artışında % 1 lik bir gerileme meydana gelmiştir. Fakat aynı sene içinde T. Ticaret Bankası mevduatının toplam mevduata nisbeti % 4,7 ye çıkmıştır. Memleketimizde faaliyette bulunan milli ve yabancı bankaların sayısının 43 olduğunu hatırlayacak olursak % 4,7 gibi bir oranın küçük sayılamıyacağı kabul edilecektir.

Banka mevduatının vadeli ve vadesiz ayırımı yapıldığında görülecektir ki, vadeli mevduatta önemli artışlar müşahade edilmektedir. 1968 yılı sonunda 182.147.000 TL. olan vadeli mevduat, 42.023.000 TL. artışla 1969 yılında 224.180.000 TL. na ulaşmıştır. Bu fark vadeli mevduatta % 23,1 lik bir artış ifade etmektedir.

1970 yılı sonunda Bankanın mevduatı 1.792.976.205 TL. yi bulmuştur. Bu miktar da 1969 yılı sonu mevduatına nazaran % 24,86 nisbetinde ve 357.039.183 TL. lik bir artış ifade etmektedir.

Türk Ticaret Bankasının mevduatında meydana gelen artışların bir yıl öncesi ile teferruatlı mukayesesi aşağıdaki tabloda görülmektedir.

23) Rakamlar T. T. Bankasının yıllık bilâncolarından ve Türkiye Bankalar Birliği yayınlarından istifade ile elde edilmiştir.

1970 mevduatının guruplara göre bir yıl öncesi ile mukayesesi

Mevduat Nev'i	1969	1970	Fark	Artış Nisb. %
Tasarruf Mevduatı	845.596	1.067.875	+ 222.279	26.3
Tciarî Mevduat	480.378	579.879	+ 99.501	20.7
Resmî Mevduat	6.764	10 777	+ 4.013	59.3
Bonkalar Mevduatı	103 199	134.445	+ 31.246	30.3
Toplam	1.435.937	1.792.976	+ 357.039	24.9
Vâdesiz Mevduat	1.211.757	1.445 371	+ 233.614	19.3
Vâdeli Mevduat	224.180	347.605	+ 123.425	55.0
Toplam	1.435.937	1.792.976	+ 357.039	24.9

Tablonun tetkikinden anlaşılacağı üzere, 1969 yılı sonuna nazaran 1970 yılı sonunda, gerek mutlak, gerekse nisbî olarak en büyük artış tasarruf mevduatında meydana gelmiştir. Böylece, tasarruf mevduatının Bankanın umumi mevduatı içindeki payı 1969 da % 58,9 iken, 1970 yılında % 60 a ulaşmıştır.

Vâdeli mevduatın faiz nisbetinin arttırılması ve ikramiye çekilişlerine iştirak şartlarının tasarruf mevduatı lehine işlemesi neticesi Bankanın vâdeli mevduatında büyük artış meydana gelmiştir. Vâdeli mevduatın umumi mevduat içindeki nisbeti 1969 yılında % 15,6 iken, 1970 yılında % 19,4 olmuştur.

T. Ticaret Bankası mevduatını arttırabilmek için çeşitli gayretler sarfetmektedir. Bilindiği gibi, hemen bütün bankalar müşterilerine iyi hizmet etmek ve diğer muhtelif reklâm yolları ile mevduatlarını arttırmak gayreti içindedirler. Bu reklâm yollarının başında, gazete, radyo ve sinema reklâmları, ışıklı ve ışısız reklâm vasıtaları gelmektedir. T. Ticaret Bankası da bu vasıtalarından mümkün olduğu kadar faydalanmaya çalışmaktadır. Diğer bütün bankalarca müştereken istifade edilen bu vasıtalar dışında Bankanın hususiyet arzeden bazı reklâm ve mevduat celbetme yolları vardır. Arzettiği hususiyetlerden ötürü kısaca Bankanın bu kendine has usullerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

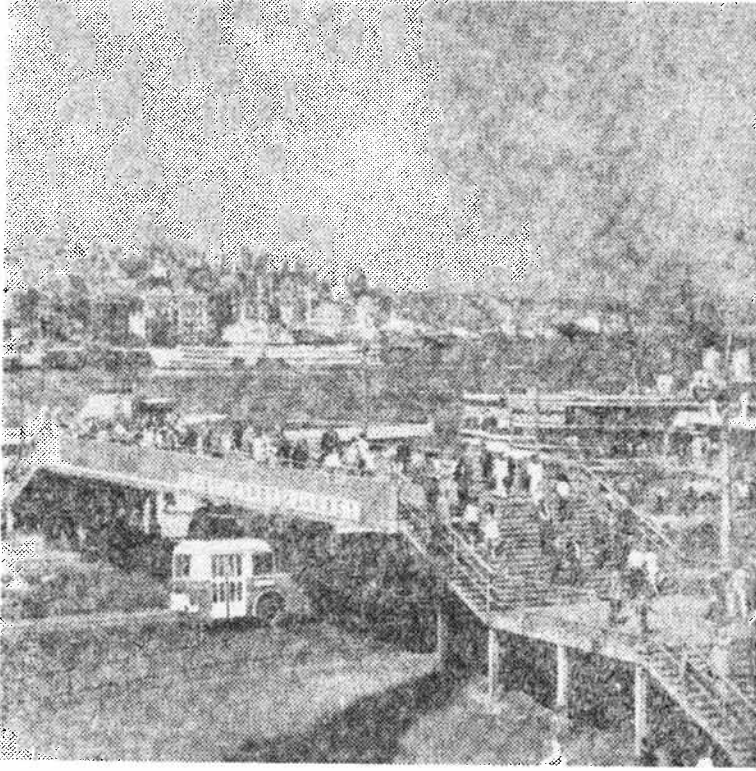
T. Ticaret Bankası mevduat arttırabilmenin değişik bir cephesi olarak, köylü tasarruflarına yönelmeyi faydalı telâkki etmiştir. Bu düşünce ile reklâm faaliyetlerine girişmiş, yalnız köylerde ikâmet eden mudilerin iştirak edebileceği çekilişler tertipleme yoluna gitmiştir. Bu cümleden sayılabilecek reklâm faaliyetleri arasına nisbeten değişik telâkki edilebilecek yeni bir faaliyet türü de ithâl edilmiş bulunuyor. Banka bütün şubelerine gönderdiği bir tamimle, banka müdürlerinin köylere kadar giderek, temaslarda bulunmalarını ve bankaya yolu düşen köylülerin şehirdeki diğer her çeşit işlerine yardımcı olmalarını istemiştir. Banka 1967 yılından itibaren bu yolda yoğun faaliyetlere girişmiş ve ilk köy mevduatı ikramiye çekilişini 1968 yılında 200.000 TL. olarak gerçekleştirmiştir. Bu çekilişe 1969 da bazı sebeplerden ara verilmiş ve 1970 yılında 300.000 TL. değerindeki ikramiye çekilişi ile devam edilmiştir. İçinde bulunduğumuz 1971 yılı için bu ikramiye miktarı 500.000 TL. olarak plânlanmıştır²⁴.

Diğer taraftan, Türk Ticaret Bankasının bulup tatbikata intikal ettirdiği "garantili çek" müessesesi, istisnâ mevduat celbetme yollarından biri olarak zikredilebilir. Klâsik çeklerden farklı olarak matbu kupürler halinde, 100 liradan 500 liraya kadar kâğıt paraları tekabül eden ve ibrazı halinde Bankanın bütün şubelerince derhal paraya çevrilen "garantili çekler" büyük kabul görmüş, mudiler tasarruflarından başka harcamak için ayırdıkları paraları da "garantili çekler" karşılığı bankaya yatırmak suretiyle hem harcama güçlerini muhafaza etmekte, hem de diğer tasarruflar gibi değerlendirilmesini sağlamaktadırlar.

Bu sayılanların dışında kalan orijinal reklâm vasıtaları olarak, Bankanın "çocuk tiyatrosu" ve "çocuk mecmuası" faaliyetleri sayılabilir. Bunların yanı sıra her yıl İstanbul'da tertiplenmekte olan ilkokullar arası millî oyunlar yarışması Bankanın bir reklâm faaliyeti olmanın dışında, millî değerlerin yaşatılması ve genç nesillere sevdirmesi gibi bir hizmet mahiyeti taşıması bakımından ayrı bir ehemmiyeti haizdir. 1971 yılında söz konusu "folklor şenlikleri" ne İstanbul'dan 61 ilkokul iştirak etmiş ve büyük alâka ile neticelenmiştir. Banka yetkililerince aynı faaliyetlerin gelecek yıllarda diğer vilâyetlere de teşmil edileceği açıklanmaktadır.

24) Köylü mevduatı ile ilgili malûmat Bankanın Mevduat Müdür Muavini Ünal Kuşdoğan'dan temin edilmiştir.

Bankanın sosyal hizmetleri serisinden Eminönünde yaptırdığı üst yaya geçitlerinden biri.

Plâsmanlar :

T. Ticaret Bankasının mevduatının incelenmesinden sonra bunun değerlendirilmesi anlamına gelen plâsmanların da gözden geçirilmesi icap etmektedir. Bilindiği ve daha önce sözü edildiği üzere, bankaların başlıca gelir kaynağı kredilerden temin ettikleri yüksek faiz gelirleridir. Bu münasebetle ticarî plâsmanın dağılışını ve kaydettiği gelişmeyi incelemekte fayda vardır.

Bankanın plâsmanları 1969 sonunda 1.179.726 000 TL. na balığ olmuştur. Bu miktar 1968'e nazaran 286.241.731 TL. lık bir artışı ihtiva etmektedir. Bu artış 1968 yılı plâsman miktarına nisbet edildiği zaman bir

yıl zarfında ticarî plâsmanlarda % 32 lik bir gelişme sağlamış olduğu görülür.

1969 yılı ticarî plâsmanının, % 19,79 u “senetler cüzdanı” gurubunda, % 80,21 i de “borçlu câri hesaplar” gurubunda toplanmıştır. Bu nisbetler 1970 ticarî plâsmanı için sırası ile, % 18,4 ve % 81,6 dır. Bu dağılıfta bir yıl evveline nazaran “borçlu câri hesaplar” lehine bir gelişme kaydedildiğini görüyoruz.

Bankanın ticarî plâsmanı 1969 a nazaran 124.969.000 TL. lık artışla 1970 yılı sonunda 1.304.695.000.— TL. ya bâliğ olmuştur. Bu mutlak artış rakkamı bir yıl zarfında % 10,6 lık bir nisbî artışı ifade etmektedir. Ticarî plâsmanların iki ana gurubunu teşkil eden, “senetler cüzdanı” ve “borçlu câri hesapları” nın 1969 - 70 yıllarına ait mukayeseli dökümü aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

	1969	1970	Fark
Senetler Cüzdanı			
Tahsil Olunacak Çekler	67 652 175,50	67.897.182,74	+ 245.007,24
İskonto Senetleri	15.942 947,14	3.598.338 75	— 2.344.608,39
İştira Edilen Senetler	136.426.516 29	150.472 074,25	+ 14.045.557,96
Teminatlı Senetler	11.282.378,89	7.482 621 54	— 3.799.747,35
Tas. Bon. Kuponları	2 119.842,66	196.454 50	— 1.923.388,16
Toplam	233.423 860,48	239 646.681,78	+ 6.222.821,30
Borçlu Cari Hesaplar			
Açık Krediler	121.563.470,46	139.099.066,23	
Kefaleti Karş. Krediler	3.047.195,24	3.443 722,23	+ 100.813.409,99
Maddi Tem. Karş. Kredi.	821.691.838,29	922.505.248,28	
	946.302 503,99	1.065.048.036,74	+ 118.745.532,75
	1.179.726.364,47	1.304.694.718,52	+ 124.968.354,05

“Borçlu cari hesaplar” gurubu içinde yer alan ve aynı zamanda en verimli ve emniyetli kredi gurubunu teşkil eden, “maddî teminat karşılığı krediler”de de yıldan yıla önemli artışlar kaydedildiğini görüyoruz. Söz konusu kredilerin ticari plâsmanlar içindeki nisbeti 1968 de % 68, 40, 1969 da % 69, 65 iken 1970 yılında % 70,71 e yükselmiştir. “Maddî teminat karşılığı krediler”in 1970 yılı müfredatı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Maddi Teminat Karşılığı Krediler

	Miktar	Nis. %
Emtea Karşılığı Krediler	166.261.787,62	18,03
Senetler Karşılığı Krediler	560.328.469,91	60,74
Esham ve Tahvilât Karşılığı Krediler	1.323.545,04	0,14
İthalât Vesaiki Karşılığı Krediler	181.453.549,81	19,66
İhracat Vesaiki Karşılığı Krediler	7.888.021,20	0,86
Sair Teminat Karşılığı Krediler	5.245.874,70	0,57
TOPLAM	922.505.248,28	100,00

Teşkilât :

Türk Ticaret Bankası kuruluşundan itibaren, esash bir gelişmeyi sağlamaya muvaffak olamadan büyük güçlüklerle maruz kalmıştır. O günün şartlarında Bankanın mevcudiyetini devam ettirebilmesi meselesi başlıca problem durumunda idi.

Kuruluşu müteakip patlak veren Birinci Cihan Harbi, daha sonra Adapazarının düşman istilâsına uğraması, Bankanın gelişme imkânlarını geniş ölçüde tahdit etmiştir. Bu sıralarda Bankanın faaliyetleri Adapazarı ve yakın çevresine inhisar etmiş, şube adedi civardaki birkaç şubeden ibaret kalmıştır. Sakarya Yunan istilâsına uğradığı zaman, merkez şubenin dahi kapanması tehlikesi belirmiş ve geçici bir süre için Merkez Eskişehir'e nakledilmiş. Düşman istilâsı sona erdikten sonra tekrar Adapazarına dönmüştür.

Merkezin Adapazarında bulunduğu süre zarfında İzmit, Bursa, Eskişehir, Düzce gibi komşu havalide bazı şubeler açılmış, esas gelişme 1950 den sonra vukubulmuştur. 25 ekim 1934 tarihinde Bankanın idare merkezi Ankaraya nakledilmiş, faaliyetler bir süre hükûmet merkezinin idare edildikten sonra, 30 mart 1952 de merkezi, bu günkü yerine, İstanbul'a nakledilmiştir.

1950 de 12 şubeye sahip bulunan Banka, 10 sene zarfında bu sayıyı 92 ye çıkarmış, devamlı yayılma politikası neticesinde şube sayısı 1968 yılında 124 e ulaşmıştır. 1970 yılı sonunda şube sayısı 51 i İstanbul vilâyeti dahilinde, 118 tanesi de taşrada olmak üzere 169 a yükselmiştir. Bu sayı da sabit olmayıp yurdun muhtelif köşelerinde açılmakta olan yeni yeni şubelerle günden güne artmaktadır.

Şubelerin faaliyet gösterdikleri binaların bir kısmı Bankanın kendi malıdır. Hizmet binaları yıldan yıla modernleştirilmekte, bu yolla aynı zamanda Bankanın tesirli bir reklâmının sağlanacağına inanılmaktadır.

Bankacılık hesap ve muamelelerinde, IBM 630/30 sistemi diye adlandırılan ve memleketimizde kullanılan en modern elektronik hesap sistemi olan elektronik beyinden faydalanılmaktadır.

Personel işleri :

Bankanın gelişmesine ve bu arada şube sayısındaki artışa paralel olarak, personel adedi de yıldan yıla artan bir seyir göstermiştir. Bankada çalışmakta olan personel sayısı, 1969 yılı sonuna nazaran 261 kişi artmış ve 1970 yılın sonunda 3.022 kişiyi bulmuştur.

1970 Yılı sonunda bankada çalışan perosnel durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	Kadın	Erkek	Yekun
Memur	957	1.515	2.472
Hizmetli	46	505	550
YEKUN	1.003	2.019	3.022

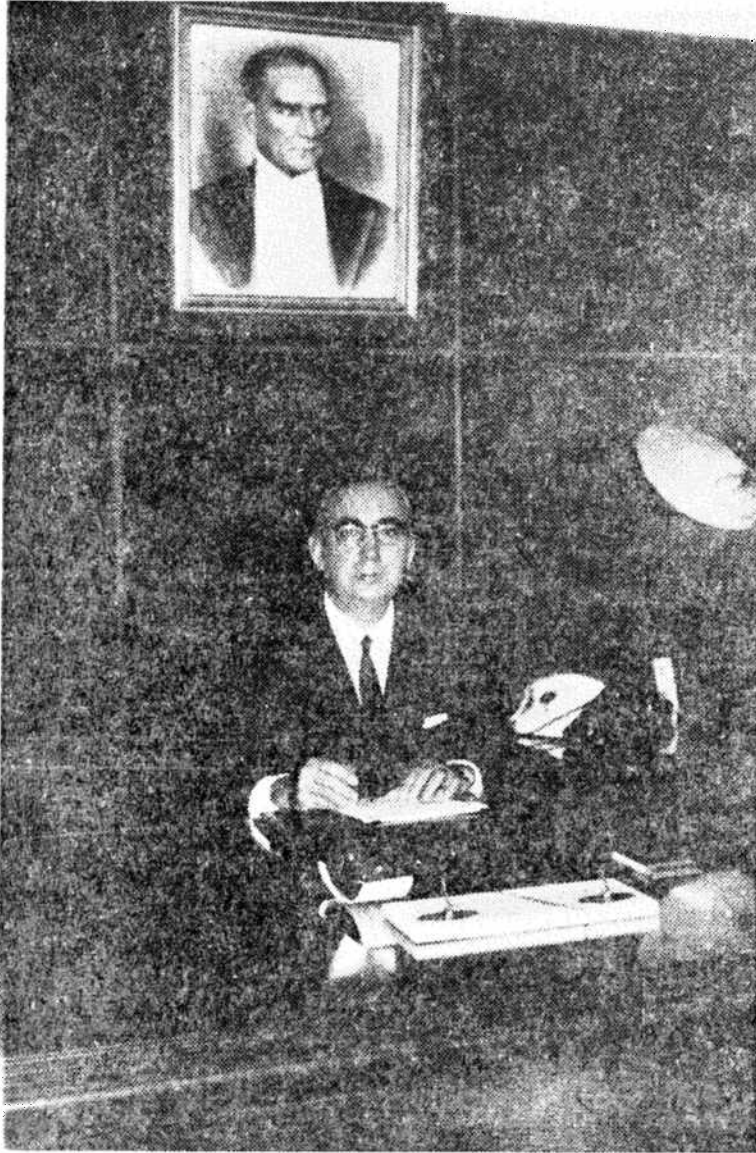
T. T. Bankası işlerin yürütülmesinde personelin sayısı kadar kalifiye olmasının ehemmiyetine de inanmış görünüyor. Elemanlarını mesleki bilgilerle mücehhez kılmak için çeşitli kurslar tertipliyerek personelin bu ralara devamını temin etmektedir.

Sözü edilen kurslar 1965 yılından itibaren senede 2-3 devre olmak üzere yapılmaktadır. Kursiyerler İstanbul Tophanedeki bankaya ait eğitim merkezinde üç ay süre ile eğitilmektedirler. Kurs süresince işle olan alâkaları kesilmekte Bankanın Göztepedeki misafirhanesinden muntazaman kurslara devam etmektedirler. Kurslar üç kademede düzenleniyor. 1 - Memur Kursları. 2 - Muhasebe muamelât kursları. 3 - Jestiyon kursları. Bu kursların birincisine memurlar, ikincisine şef ve şef muavinleri, üçüncüsüne de şube müdürü olacak muhasebeciler ve ikinci müdürler iştirak ederler.

Kursiyerler İstanbul ve taşradan seçilir. Dersler günde 5 saat üzerinden yürütülür. Derslerde Üniversite öğretim üyelerinden Sevk ve İdare

Derneği uzmanlarından ve Bankanın kendi ehliyetli elâmanlarından istifade edilir. Bu kurslar her devre 40-44 kişi mezun vermektedir. Böylece her sene 100-120 kişi eğitilmiş olmaktadır.

Kurslar yaz aylarında yıllık izinler dolayısı ile, yılbaşına raslıyan aylarda da işlerin kesif olması sebebi ile pek yapılamamakta fakat bunun dışındaki devrelerde muntazam yürütölmektedir.

Gelişmesine devam eden T. T. Bankasının bugünkü Genel Müdürü
Turgut Sızmaçoğlu Masası Başında

Adapazarı merkez şubesi müdürü ve personeli toplu halde. Ön sırada ortada oturan Ahmet Arkun şimdi Erzinan şubesi müdürlüğünü yapmaktadır. Adapazarı merkez şubesi müdürlüğünde ise Müştak Tokses bulunuyor.

İştirakler

Türk Ticaret Bankası mühim temel sınaî kuruluşlara, önemli miktarlarda iştirak etmiş, kârlı ve verimli sahalarda bir hayli yatırımda bulunmuştur. 1970 yılı sonunda Bankanın iştirakler portföyü 39 milyon lirayı aşmıştır. Bu miktar aktifler yekunu içinde % 1,75 lik bir payı ifade etmektedir. İştirak edilen firma sayısı 27 dir. 1969 yılında iştirak edilen firma sayısı 25, iştirakler toplamının aktiflere oranı da % 1,33 idi. Bir yıl içinde iştirak edilen işletme sayısı 2 artarken, iştiraklerin aktifler yekununa nisbeti de % 0,42 artmış bulunuyor.

Bankanın iştirakler portföyünün son beş senelik durumu aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Yıllar	İştirakler tutarı	Artış
1966	12.841.075,47	% 5,8
1967	13.144.075,47	% 2,3
1968	14.134.523,47	% 7,5
1969	27.066.623,47	% 91,5
1970	39.789.823,47	% 47,0

Bankanın iştirak hisselerinin 27 firmadaki dağılışı aşağıda görüldüğü gibidir:

İŞTİRAKLER LİSTESİ

BANKALAR

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Anonim Şirketi	3.473.450.-
T. C. Turizm Bankası Anonim Ortaklığı	1.000.000 -
Türkiye Maden Bankası Anonim Ortaklığı	312.500.-
Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı	200.000.-
Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi	100.000.-
Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası Anonim Ortaklığı	100.000.-
T. C. Merkez Bankası Anonim Şirketi	31.320.-
Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi	24.000.-
Eskişehir Bankası Anonim Şirketi	5.770.-

SİGORTA ŞİRKETLERİ

Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi	450.000.-
------------------------------------	-----------

SANAYİ ŞİRKETLERİ

Tezsan Takımı Tezgâhları Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	5.000.000.-
Titaş Makina Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	4.988.400.-
Çukurova Makina İmalât ve Ticaret Anonim Şirketi	4.250.000 -
Bergama Pamuk İpliği ve Dokuma Sanayi Anonim Şirketi	1.250.000 -
Standart Plastik ve Kimya Sanayi Anonim Şirketi	4.500.000.-
Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Anonim Şirketi	1.000.000.-
Fürsan Fermentasyon Ürünleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	965.000.-
Antalya Dokuma Sanayi Türk Anonim Şirketi	500.000 -
Tüstaş Sınai Tesisler Anonim Şirketi	212.500 -
Aydın Tekstil ((İplik ve Dokuma) Nebati Yağlar Sanayi İşletmeleri Anonim Şirketi	100.000.-
Kurşun Sanayi Anonim Şirketi	100.000.-
Karamürsel Mensucat Anonim Şirketi	12.552.-

ENERJİ ŞİRKETLERİ

Çukurova Elektrik Anonim Şirketi	8.082.600 -
----------------------------------	-------------

NAKLİYAT ŞİRKETLERİ

Denizcilik Bankası Deniz Nakliyat Türk Anonim Şirketi	350.000.-
---	-----------

DİĞER İŞLETMELER

"Gima" Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Türk Anonim Şirketi	2.250.000.-
Yeni Desen Ticaret Limited Şirketi	522.231,47.-
Kültür Yayın Limited Ortaklığı	9.000.-
	39.789.323,47

Trend Oranları

Bir bankanın finansal yapısını analize çalışırken, belirli kalemlerin statik tahlilini yapmak yerine bunların muayyen bir devre zarfındaki temayülllerinin alâkalı diğer kalemlerle mukayeseli olarak ortaya koyulması, daha isabetli yorumlara imkân vermesi bakımından, vazgeçilmez bir analiz çeşidi telâkki edilebilir.

Muayyen bir devre zarfında yıllar itibarı ile ele alınacak trend oranları finansal durumun ortaya koyulması bakımından, kesin bir görünüş arzedecektir. Söz konusu oranlar sırası ile: Kasa ve diğer bankalardaki alacaklar toplamının mevduat toplamına oranı, Kasa ve bankalardaki alacaklara ilâevten devlet tahvilleri toplamının mevduat toplamına oranı, likit mevduatların mevduat toplamına oranı, toplam mevduatın sermayeye oranıdır. Sayılan bu oranlara yenilerini ilâve etmek mümkün olabilirse de en isabetli neticelerin söz konusu nisbetlerin tahlilinden alınabileceği iddia etmek hatalı bir iddia sayılmayacaktır.

Şimdi sırası ile yukarıda saydığımız trend oranlarının Türk Ticaret Bankasının bünyesi içindekini seyrini takip edelim.

a) *Kasa (+ diğer bankalardaki alacaklar) / Toplam Mevduat*

Kasa ve diğer bankalardaki alacaklar, bankanın elinde bulundurduğu birinci derece nakitlerini ifade eder. Elde bulundurulacak bu nakit miktarı, mevduatın istikrarlılığına, müşterilerin bankadan para çekmek ihtiyadına bağlı olarak belirlenir. Fakat banka dışından bir analizci, birinci derece nakitlerin ne miktarda bulundurulması gerektiği hususunda kesin hükme varma imkânından mahrum bulunmaktadır. Zira mevduatın kararlılık derecesi hakkında kesin bir hükme varabilmek için, mevduatın ne maksatla incelenmekte olan bankaya yatırıldığını, mudilerin paralarını hangi hallerde geriye çekmek isteyeceklerini teferruatıyla inceleme imkânına sahip bulunmak icap eder.

Bankanın elinde bulundurmaması gerekli birinci derece karşılıkların miktarına tesir eden başka hususlar da vardır. Meselâ, bankanın elinde derhal paraya çevrilebilecek yüksek kaliteli hisse senedi ve tahviller mevcutsa, birinci derece karşılıkların miktarını düşük seviyede tutması bir mahzur taşımaz. Aksine, bu gibi likidite derecesi yüksek tahvil ve hisse senetleri mevcut değilse, iş hayatında bariz bir durgunluk söz konusu ise, birinci derece karşılıkların yüksek seviyede tutulması icap edecektir.

"Birinci derece karşılıklar toplamının, genellikle, mudilerin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için derhal el altında bulundurulmuş fonlar olduğu kabul edilmektedir. Bununla beraber bu düşünüş tam doğru addolunamaz, çünkü birinci derece karşılıkların kavradığı kanunî karşılıklar, yukarıdaki amaçla kullanılamaz. Kanunî karşılıklar sadece bankanın faaliyetini tadil etmesi halinde veya kanunî haddenden fazla miktarlar için bankanın günlük fon ihtiyacına ayrılabilir."²⁵

Kasa ve diğer bankalardaki alacakların mevduat toplamına oranı, Türk Ticaret Bankasında son 5 yıl zarfında aşağıdaki seyri takip etmiştir.

Yıllar	Kasa + diğer bankalardaki alacaklar / Toplam mevduat %
1966	8,6
1967	9,6
1968	13,7
1969	10,59
1970	10,52

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığına göre Türk Ticaret Bankasının kasa mevduat oranı ele alınan devrenin ilk üç yılında belirli bir artış göstermiş, soniki yılda ise bir düşme görülmüştür. Söz konusu oranda meydana gelen bu değişimler şöyle tefsir edilebilir: Ele alınan devre zarfında mevduatta da önemli artışlar olmasına rağmen, bankanın birinci derece likitleri nisbi olarak daha fazla arttırılmıştır. Bu, çeşit sebeplerden bankanın o devre içinde daha fazla likiditeyi el altında bulundurmaya ihtiyacı duyduğunu gösteriyor. 1969 ve 70 yıllarında ise, kasa mevduat oranında bariz bir düşüş meydana gelmiştir. Bunun da sebebi bankanın emin, likit değeri yüksek ve kâr getiren mevcutlara yatırımda bulunmuş olmasıdır denebilir.

b) Kasa + Devlet Tahvilleri / Toplam Mevduat

Kasa ve diğer bankalardaki alacakların toplam mevduata nisbet edilmesi yerine birinci grup kalemlere devlet tahvillerini daha doğru bir ifadeyle likidite derecesi yüksek tahvilleri de ilâve etmek suretiyle mevduat toplamına oranlanması halinde, daha emin rakkamlar elde etmiş

25) Ralph D. Kennedy ve Stewart Y. Mc Muller : Finansal Durum Tabloları, Çeviren : Atilla Gönenli, s. 856, İstanbul 1967.

oluruz. Nevarki bankanın elinde bulundurduğu tahvillerin, hangi miktarının likidite dereccesinin birinci derecede olduğunu tesbti etmek zordur. Zira banka dışındaki bir analize, yayınlanan durum raporlarından, bahsedilen neticeyi çıkaramaz.

c) *Likit mevcutlar / Toplam Mevduat :*

Banka likiditesini ölçerken, daha isabetli neticeye varabilmenin yolu, likit mevcutlar toplamının, mevduat toplamına oranlanmasıdır. Fakat burada da hariçten bir araştırmacı için kesin rakamlara varmanın muhtelif güçlükleri vardır. "Banka dışında kalan analistler, likit mevcutların net olarak miktarını belirleyemezler, çünkü yayınlanan durum raporu, pratik olarak hemen her halde kredilerin, hisse senedi ve tahvillerin ne nitelikleri ve likiditeleri hakkında ne de bu aktif kalemlere uygulanan değerlendirme metodları hakkında birşey söylerler."²⁶

d) *Toplam Mevduat / Sermaye :*

Mevduat sermaye oranı, hem mudileri hemde bankanın sermayedarlarını ayrı ayrı alâkadar eden bir nisbettir. Bilindiği gibi sermaye, mudilerin garanti payını ifade eden bir kalemdir. Hissedarlar bakımından da sermaye bankaya ayrılan kısım olarak vasıflandırılır. Mevduatın gelir sağlayan aktif kıymetlere yatırılmaları hissedarlar bakımından, kazanç kayıplarını artırıcı tesir icra etmesi bakımından ehemmiyet arzeder. Toplam mevduatın sermaye ile karşılaştırılması, beklenen kazançlar ve riskin ölçülmesi bakımından ip ucu verir. Borçtan faydalanma prensibi aydınlanmış olur. Müşterilerin bankaya getirdikleri mevduatın yatırımdan, bu fonların bankaya maliyetinden daha yüksek bir gelir temin olunursa bundan hissedarlar yararlanırlar. Sonuç olarak kârlı bir şekilde yatırılan mevduatın miktarı arttıkça ve sermaye miktarı küçük olarak tutuldukta, hissedarların elde edecekleri verim daha doğru bir ifade ile müessesenin kârlılık derecesi artacaktır.

Türk Ticaret Bankasında son beş yılda mevduat sermaye oranının seyri:

Yıllar	Mevduat / sermaye (Defa)
1966	3,31
1967	2,56
1968	37,83
1969	47,83
1970	35,84

26) R. D. Kennedy, S. Y. Mc Muller : a.g.e., s. 848-860.

Tabloda görüldüğü gibi mevduattaki devamlı artış oranlarında ani sıçramalara sebep olmuştur. Toplam mevduat bankaya kâr sağlayan başlıca kalemler olduğundan sözü edilen oranı, kâr/sermaye nisbeti ile ifade edilen rantabilite (kârlılık) ile eş anlamda yorumlayabiliriz. Tablodan son beş yıl içinde rantabilitenin büyük oranlarda ve muntazaman arttığını görüyoruz. Kârlılık derecesinde 1967 ve 1970 yıllarında görülen düşüklük bizi yanıltmamalıdır. Zira 1967 yılında sermaye 20 milyondan 30 milyona, 1970 yılında da 50 milyona çıkarılmıştır. Bu iki yılda rantabilitenin bir önceki yıla göre düşük kalması, sermaye tezyidi dolayısı ile ele alınan oranı paydasındaki ani büyümeden meydana geldiğini gözden uzak tutmamak icap eder.

C — Netice :

"*Türkiye'de Bankacılık*" bölümünde görüldüğü gibi, bankacılığımızın başlangıcı ve gelişmesi batıya nisbetle geç olmuş, fakat son senelerde takip edilen süratli bir yayılma politikası neticesinde, banka şubeleri en ücra yurt köşelerine kadar inme istidadı kazanmıştır. Teşkilât olarak yayılıp gelişen bankacılığın asıl fonksiyonunu ifa etmesi, bir başka ifade ile iktisadi kalkınmayı süratlendirmesi bakımından büyük değişikliklere muhtaç bulunduğu anlaşılmaktadır.

Son onüç yıl zarfında banka sayısında % 25 civarında bir azalma olmasına rağmen şube sayısı % 100 e yakın bir artış kaydetmiştir. Marjinal maliyetlerle çalışması göze alınmak suretiyle bir rekabet havası içinde arttırılan şubeler ve diğer yüksek maliyet unsurları, banka kredilerinin faizlerini tefeci oranlarını aratmayacak seviyelere yükseltmektedir. Kredi faizlerinin memleketimizdeki normal kâr hadlerini yakından takip etmesi, esasen istikrarlı yatırımlara kaydırılmakta güçlük çekilen sermayenin spekülâtif alanlardan ayrılmasına imkân vermemektedir. Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi, bankacılık sistemimizin islahı, bankacılığın iktisadi kalkınmada payına düşeni başarabilmesi bakımından öncelikle ele alınması icap eden bir konudur.

"*Sakarya'da Bankacılık*" bölümünde, bankacılığın bünyesi icabı şube bankaların Sakarya bölgesindeki faaliyetlerini ayrı ayrı ve dolayısı ile top yekûn incelemek mümkün olamadığından ancak Sakarya'nın bünyesinden doğan iki millî bankanın durumu incelenebilmiştir. Tek şubeden ibaret bulunan Adapazarı Emniyet Bankası ve Türkiye'ye mâl olmuş Türk Ticaret Bankası mukayeseli olarak ele alınıp araştırıldıkları takdirde bankaların memleketimizdeki gelişme şartları bakımından başlıbaşına

Türk Ticaret Bankası'nın kuruluş yıl dönümlerinden birinde, Genel Merkezden bir heyet, kurucuların, Adapazarındaki kabirleri başında.

Bir kuruluş yıl dönümüne Banka yetkilileri Adapazarı şubesi önünde görülüyor. Önsırada soldan dördüncü bankanın hayatta olan kurucularından Diyarbakirli Hayri Efendidir. En önde bankanın eski, Adapazarı merkez şubesi, şimdiki Erzincan Müdürü Ahmet Arkun Bey.

birer nümune teşkil etmektedirler. Diğer taraftan tek şube durumundaki Adapazarı Emniyet Bankası, bir banka şubesinin ne derece kârlı çalıştığı hakkında kesin fikir verebilecek bir örnek durumu arz etmektedir.

Türk Ticaret Bankası, Adapazarı'nda doğması ve o bölgede gelişmiş olması dolayısı ile S.S.A.M. tarafından ele alınmış bulunuyor. Bilahare gelişerek memleketimizin en büyük bankaları arasında yer alan T.T. Bankası sade Sakarya'ya inhisar eden mevzii faaliyetleriyle değil, Türkiye seviyesinde incelenmeye çalışılmıştır. Banka kuruluş gelişme safhaları ve gelişme trendi bakımından üç ayrı safhada hususiyet arz etmektedir.

Doğuşu, Türkiye'de gayri millî unsurların, himayesine mazhar oldukları devletin halkına ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapmaya cüret edebildikleri bir devreye raslaması ve millî bir fevranın meyvesi olması bakımından bundan sonraki millî çabalara örnek teşkil edebilecek ehemmiyettedir.

Gelişme safhasında varlıkları düşman kuvvetleri tarafından müsadere edilecek kadar çetin şartlarla karşı karşıya kalmış buna rağmen mevcudiyetini devam ettirmesini bilmiş ve istila kuvvetleri tasfiye edilir edilmez süratli bir büyüme vetresi içine girmiştir.

Nihayet memleketimizin belli başlı büyük bankaları arasında yerini alan T. T. Bankası, diğer bankalara kıyasla arzettiği müsbet özelliklere göre daha da süratli gelişmeye namzet bulunmaktadır. Meselâ bir sene evveline nazaran banka kârlarında önemli düşmeler meydana geldiği ve bizim ele aldığımız son yıl olan 1970 senesinde, en büyük dört özel millî bankadan iki tanesinin kârında önemli düşmeler meydana gelirken, kârında ciddi artışlar husule gelen iki bankadan biri Türk Ticaret Bankası'dır. Toplam mevduatın sermayesine oranı bakımından gösterdiği gelişmenin sürati de araştırmaya konu aldığımız bankanın gelişme trendi hakkında kesin bir fikir verecek mahiyettedir. Diğer taraftan orijinal reklâm vasıtaları olarak sıralamış bulunduğumuz çeşitli faaliyetleri ile de sadece kendi büyümesini süratlendirmekle kalmamakta, bir takım yeniliklere önyak olarak mühim hizmet boşluklarının doldurulmasını temin etmektedir.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Birinci Bölüm

TÜRKİYE'DE BANKACILIK

- A — Tarihçe**
- B — Mevzuat**
- C — Maliyet unsurları**
- D — 1970 yılında memleket bankacılığı**

İkinci Bölüm

SAKARYA'DA BANKACILIK

A — Sakarya'da Bankalar

Adapazarı'nda faaliyette bulunan bankalar
Akyazı'da faaliyette bulunan bankalar
Geyve'de faaliyette bulunan bankalar
Hendek'te faaliyette bulunan bankalar
Karasu'da faaliyette bulunan bankalar
Kaynarca'da faaliyette bulunan bankalar
Sapanca'da faaliyette bulunan bankalar

B — Adapazarı Emniyet Bankası

Kuruluş ve geçirdiği safhalar
Bugünkü durum

Üçüncü Bölüm

TÜRK TİCARET BANKASI

A — Kuruluş ve gelişme

Millî bir bankaya doğru
Kuruluş ve gelişme

B — Bankanın bugünkü durumu

Mevduat

Plâsmanlar

Teşkilât

Personel İşleri

İştirakler

Trend Oranları

a — Kasa toplam mevduat oranı

b — Kasa ve devlet tahvilleri toplamının toplam mevduata oranı

c — Likit mevcutların toplam mevduata oranı

d — Toplam mevduatın sermayeye oranı

C — Netice

